В.И. Игнатьева, Н.Н. Чернова, Л.В. Николаева

ЛИТЕРАТУРА ВУЛАВЁ

3-мёш класс

Шупашкар, 2021 çул

Йышăннă паллăсем

Усл. Обозн.	Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.
Творч. Зад. Усл. Обозн.	Творческое задание
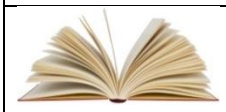	Вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай. Оцени свое чтение.
	Вула. – Прочитай.
Усл. Обозн.	Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.
	Итлетпĕр. — Послушаем.
Усл. Обозн.	Групповая работа
Усл. Обозн.	Парная работа

ШКУЛТА. – В ШКОЛЕ.

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Вĕренни — çутă, вĕренменни — тĕттĕм.
Вĕренме ан ӳркен, ӳлĕм хăвнах кирлĕ пулĕ.
Вĕренни çăкăр ыйтмасть.
Этем ăсĕпе ырă.

- Как ты понимаешь эти пословицы?

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Как называется стихотворение?

- Кто автор?
- Ознакомься со словарными словами.
- Рассмотри картинку.
- Как ты думаешь, о чем это стихотворение? Что помогло тебе сделать такое предположение?

Итлетпĕр. — Послушаем.

Аван-и, юратнă шкулăм

Кашнин питĕнчех – йăлтăр кулă,
Çиçеççĕ вут-хĕмĕн куçсем.
Аван-и, юратнă шкулăм,
Аван-и, туссем, тантăшсем!

Янрать шăнкăрав кĕмĕл саслăн,
Ăс-хакăл пухма вăл чĕнет.
Уçатпăр телейлĕн, хавассăн
Асамлă пĕлӳ алăкне.

Петĕр Çăлкуç

кашнин питĕнче – у каждого на лице
йăлтăр кулă - улыбка
çиçеççĕ вут-хĕмĕн – сияют как огни
янрать кĕмĕл саслăн – звенит серебряным голосом
ăс-хакăл пухма – ума набирать
асамлă пĕлӳ алăкне – волшебную дверь знаний

	Вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай. Оцени свое чтение.

- Прочитай стихотворение, соблюдая знаки препинания.
- Какое настроение вызывает это стихотворение?

- Прочитай выделенные слова. Какое средство художественной выразительности использовал автор?

Парн. Раб. Найдите в стихотворении слова, которые нужно читать, выделяя голосом. Учитесь читать выразительно и прочитайте стихотворение друг другу.

- Оцени свое чтение по критериям.

Критерии оценивания выразительного чтения стихотворения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Читаю без ошибок	из 5 баллов	
Выделяю голосом главные слова	из 5 баллов	
Правильно выбираю темп чтения	из 5 баллов	
Передаю авторское настроение во время чтения	из 5 баллов	

«Кĕтнĕ кун» тата **«Шкула, ачасемĕр, шкула!»** сăвăсене вула. – Прочитай стихотворения **«Кĕтнĕ кун»** и **«Шкула, ачасемĕр, шкула!».**

Кĕтнĕ кун

Килчĕ ылтăн кĕркунне!
Çу кунне ăсатрăмăр.
Пухрăмăр тыр-пуллиине,
Маййăрне те татрăмăр.
Петĕр пĕр йăл-йăл кулать,
Пĕр сывлать-çке тарăннăн.
Пуçласа паян шкула
Вăл кайма пуçтарăннă.
Ун çинче вĕр çĕн кĕпе,
Çĕнĕ пиçиххийĕ те.
Уçăлнă шкул алăкĕ.
Ашшĕ ырă çул сунать,
– Эс ан ман, – тет, – çак куна,
Ку сан – çул пуçламăшĕ.

Килчĕ ылтăн кĕркунне –
Вĕренӳ пуçламăшĕ.
Çак сентябрĕн ыр кунне
Кам халь саламламĕ-ши?
Шкул ачи эс паянран,
Ăс-тăнна тек çивĕчлĕн.
Паттăр çитĕнĕ санран
Çĕр-шыва чăн тивĕçлĕ.

Тăрăш, ывăлăм, ăслă пул,
Ӳссен – ырă курăн эс.
Умăнта сан – аслă çул,
Чи телейлĕ пурăнăç.

Уйăп Мишши

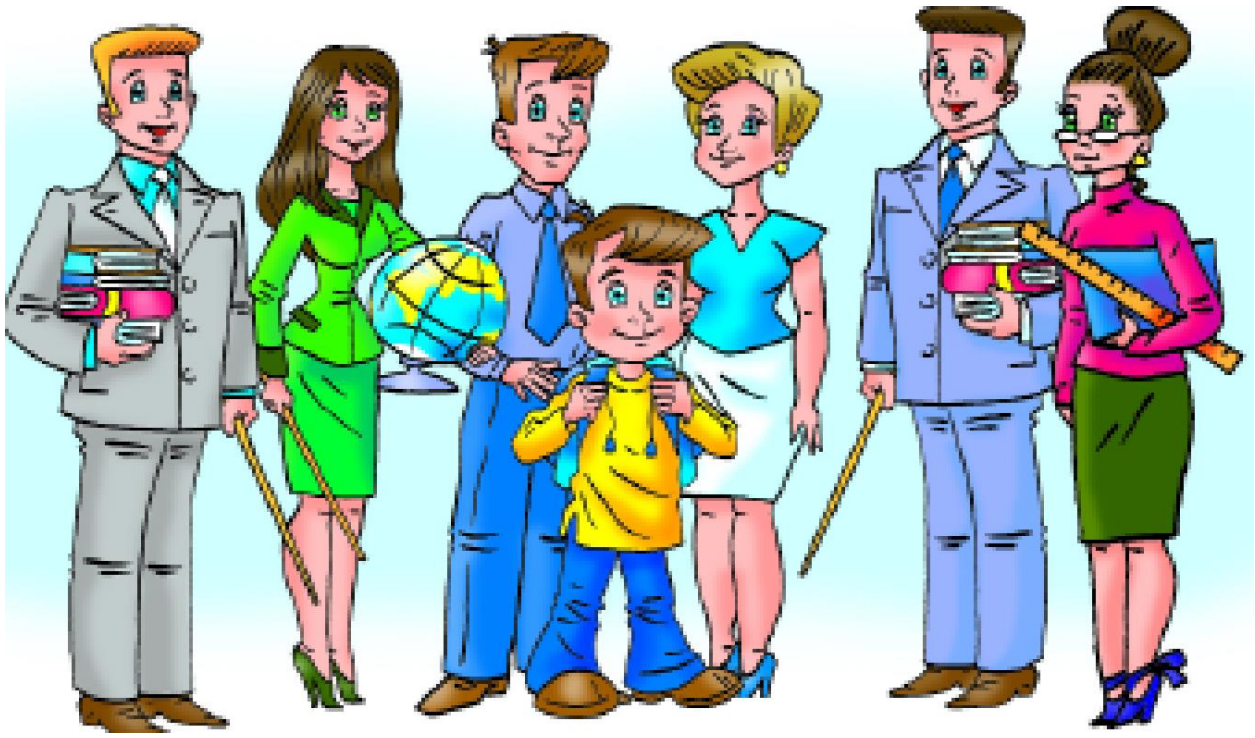

пĕр йăл-йăл кулать, пĕр сывлать-çке тарăннăн – то улыбается, то глубоко вздыхает
ăс-тăнна тек çивĕчлĕн – будешь точить свой ум
Çĕр-шыва чăн тивĕçлĕ – по-настоящему достойный Родине

Шкула, ачасемĕр, шкула!

Сисмерĕмĕр, иртрĕ çулла,
Паян ак тулта кĕркунне.
Шкула, ачасемĕр, шкула!
Ларар партăсем хуппине!

Тухатпăр тăрса ир-ирех,
Чупатпăр шкула сывлăмлах.
Сентябрь хĕвелĕ пире
Йăвашшăн пăхса саламлать.

Салам, хаклă шкулăмăр! Ил
Кĕтсе хăвăн шавлă йышна.
Тăван кил пек эс – савнă кил,
Паран ăшшуна, çуттуна.

Уйăп Мишши

чупатпăр сывлăмлах – бежим по росе
йăвашшăн пăхса саламлать – нежно приветствует
ил кĕтсе хăвăн шавлă йышна – встречай своих шумных питомцев
паран ăшшуна, çуттуна – отдаешь свое тепло, свет

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем эти стихотворения? Чем похожи? Чем отличаются?
- Назови главных героев стихотворений.
- В каком стихотворении автор рассказывает про Петю? Что ты узнал о нем, прочитав стихотворение?
- Кто провожает Петю в школу? Что он говорит ему? Найди это место в стихотворении и прочитай. Расскажи кратко о том, что ты прочитал.
- От чьего имени написано стихотворение «Шкула, ачасемĕр, шкула!»?
- Как дети приветствуют школу? Какой интонацией надо читать эти строчки?
- С чем сравнивают дети школу? Найди эти строчки и прочитай.
- Кто написал эти стихотворения?

Уйăп Мишши – псевдоним известного чувашского писателя Михаила Даниловича Шумилова, который написал много произведений для детей.

- Выучи стихотворение «Шкула, ачасемĕр, шкула» наизусть.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Как называется следующее произведение? Кто автор?
- Ознакомься со словарными словами.
- Как ты думаешь, о чем это произведение?

➢ Послушай чтение учителя и приготовься ответить на вопрос: «Сколько героев в этом произведении?»

Итлетпĕр. - Послушаем.

Ырă ача

Мишша задача шутласа ларать. Отвечĕ тухмасть.

«Задача шутламасăр шкула мĕнле каяс-ха ман?» – шухăшларĕ Мишша. Вăл тăчĕ çеç – ун умне шурă сухаллă пĕчĕк мучи тухса тăчĕ.

– Ан кулян, ачам. Сан пата ырă ача килĕ, вăл пулăшĕ, – пуçран ачашларĕ те ăна ватă çын, куçран çухалчĕ. Мишша пукан çине лак! ларчĕ. Çак вăхăтра чӳречерен шаккани илтĕнчĕ.

– Мишша, атя выляма, – чĕнчĕ ăна Палюк.

– Пырăттăм та задача шутлаймарăм эпĕ.

– Ан пăшăрхан, ыран класра камран та пулин урок пуçланиччен çырса илĕн.

Мишша кĕнекене хупрĕ те тăчĕ.

– Ниçта та ан кай, ан кай, – кăмака хыçĕнчен паçăрхи мучин шĕвĕр сухалĕ курăнчĕ. – Ырă ача килĕ сан пата...

Мишша Палюкпа выляма каймарĕ. Кĕçех ун патне пĕр класра вĕренекен Куçук çитрĕ.

– Мĕншĕн пит хуйхăллă эсĕ?

– Задача шутлаймарăм.

– Мана пичче шутласа пачĕ. Манран çырса илĕн.

Мишша математика тетрадьне илчĕ те алăк патнелле утрĕ.

– Ăçта каятăн? – алăк умне тухса тăчĕ паçăрхи мучи. – Çырса илме ан васка, сан пата ырă ача килĕ. Ас ту, ватта итлемесен – вакка сикĕн.

Мишша ватă çынна хирĕçлеймерĕ. Вăл математика кĕнекине тепĕр хут илчĕ те васкамасăр вуларĕ.

– Мишша, урама тух! – чĕнчĕ кӳршĕри Митюк.

– Тухăттăм та... Задача шутлаймарăм-çке.

Митюк пӳрте кĕчĕ. Задачăна ачасем саспа вуларĕç, тĕплĕн шухăшларĕç.

– Пĕлтĕм, хам ăçта йăнăшнине пĕлтĕм! – кăшкăрчĕ Мишша. – Халĕ выляма кайма юрать.

– Ну, ырă ача тупăнчĕ-и? – кăмăллăн ыйтрĕ мучи.

– Тупăнчĕ, мучи, тупăнчĕ, – терĕ Мишша мучие алă сулса. – Тавах сана.

Николай Иванов

куçран çухалчĕ – исчез
ан пăшăрхан – не переживай
паçăрхи мучин шĕвĕр сухалĕ курăнчĕ – показалась борода того же деда
ватта итлемесен – вакка сикĕн – старших не послушаешься – в проруби окажешься
хирĕçлеймерĕ – не посмел возразить

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Прочитай произведение про себя.
- Какая проблема возникла у Миши?
- Какие пути решения проблемы предложили ему друзья?
- Поступок кого из друзей Миши тебе понравился? Обоснуй свое мнение.
- Еще какой герой есть в этом произведении? Что ты можешь сказать про него?
- Какие слова дедушки являются пословицей? Найди в тексте и прочитай эту пословицу. Почему так говорят?
- Определи жанр произведения. Обоснуй свой ответ.

Усл. Обозн.

Групповая работа

- Читайте текст по ролям.

Словарьпе паллаш. Вула. – Ознакомься со словарем. Прочитай.

Купăста

Эпир урокра татăксене тĕрĕс çырасси çинчен вĕрентĕмĕр.

– Татăксене урăх нихăçан та пĕрле çырмастпăр. Кирек мĕнле диктант парсан та, йăнăш тумастпăр, – терĕмĕр урок вĕçĕнче учителе.

– Диктантсенче çеç мар, пурнăçра та кирлĕ вăл, – тет пире учитель.

Эпĕ тĕлĕнтĕм: мĕн тума кирлĕ-ха пурнăçра татăксене вĕренни? Вĕсене хăть пĕрле çыр, хăть уйрăм – вĕреннĕ çын хăех ăнланать.

Урокра мĕн вĕреннине шкултан тухсанах манса кайрăм. Эпĕ васкасах киле чупрăм: анне паян тутлă кукăльсем пĕçерет.

Эпĕ сĕтел хушшине лартăм та анне пĕçерекен кукăльсем çине пăхатăп.

– Эсĕ мĕн тутуна çуласа ларатăн? – тет анне. – Куккусене хăнана чĕнсе çыру çыр-ха.

– Халех! – терĕм те хутпа ручка илсе çырма пуçларăм. Анне каласа пырать, эпĕ çыратăп.

– Вĕсен купăсĕ лайăх. Ăна та илсе килччĕр. Çыр.

Эпĕ савăннă: купăс каласа куратăп!

Кĕтнĕ кун çитрĕ. Куккасем килчĕç.

– Купăс илсе килме ыйтнăччĕ, манса кайрăр пулĕ? – пăшăрханнă пек пулчĕ анне.

– Епле купăс? Купăс çинчен çырман-çке? Пĕр карçинкка купăста илсе килтĕмĕр...

Купăста... тавтапуç, хамăрăн та пур. – тет анне ăнланаймасăр, унтан мана: – Эсĕ мĕншĕн çырмарăн-ха? – тет.

– Эпĕ... Эпĕ çырнăччĕ.

Кукка эпĕ çырнă çырăва кăтартрĕ. Пурте вуларăмăр ăна: «Кукка, пирĕн пата хăнана килĕр. Килнĕ чухне купăста илсе килĕр. Коля»

– Эх, эсĕ, грамотей! Шкулта вĕренетĕн, япала ячĕсенчен татăксене уйрăм çырма пĕлместĕн!

Люся йăмăкăм кулать:

– Урокра чанасем нумайрах ўкерсе лар. Киле панă ĕçсене юлташусенчен çыра-çыра ил, вара пуçу купăста пуçĕ пек пуласса кĕтсех тăр! – тет.

– Вĕренни пурнăçра сывлăш пекех кирлĕ, – терĕ кукка та.

Михаил Мерчен çырни тăрăх.

шкултан тухсанах манса кайрăм – забыл сразу, как вышел из школы
тутуна çуласа ларатăн – сидишь и облизываешься
купăс илсе килме ыйтнăччĕ – просили привезти гармошку
пăшăрханнă пек пулчĕ – заволновалась
пуçу купăста пуçĕ пек пуласса кĕтсех тăр – дождешься, что голова будет совершенно пуста

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это произведение? Как ты думаешь, почему автор дал тексту такое название?
- Найди и прочитай в тексте слова учителя. Каким вопросом задался Коля после этих слов?
- Что бы ты сказал Коле?
- Какой казус произошел с Колей? Расскажи кратко об этом.
- Найди в тексте пословицу и прочитай.

Усл. Обозн.

Групповая работа

- Обсудите, в каком месте текст надо читать спокойно и уверенно, где с возмущением, где виноватым голосом.
- Прочитайте текст по ролям с нужной интонацией, оцените свое чтение.

Критерии оценивания чтения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Читаю без ошибок	из 5 баллов	
Выделяю голосом главные слова	из 5 баллов	
Правильно выбираю темп чтения	из 5 баллов	
Передаю авторское настроение во время чтения	из 5 баллов	

ÇУЛТАЛĂК ВĂХĂЧĔСЕМ. – ВРЕМЕНА ГОДА.

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла.
– Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Кайăксем килмесĕр çуркунне пулмасть.
Вăрмана кайсан кайăк сасси илтмесĕр çук.
Кĕр тултарать, хĕл пушатать.
Кĕркунне ула курак та пуян.

➢ Как ты понимаешь эти пословицы?

Итлетпĕр.-Послушаем.

Кĕр çитрĕ

Çу иртсе кайрĕ. Ылтăн кĕркунне çитрĕ. Уй-хир пушанчĕ. Кăнтăрла хĕвел пăхать, анчах ăшши çуллахи пек мар.

Кĕркуннехи вăрманта мĕнле илемлĕ!.. Симĕс йывăçсем хушшинче сарă, хĕрлĕ çулçăсем курăнаççĕ. Вĕрене сап-сарă ларать, ăвăс та хĕрелнĕ, шĕшкĕ те хăмăрланнă. Паланпа улмуççи çулçисем те сараласççĕ.

Çулçăсем тăкăнаççĕ. Вăрман çаралать. Вĕçен кайăксем те çук.

Шкул пахчинче ачасем ĕçлеççĕ: йывăçсен айне хусăкласççĕ, хăрăк туратсене иртеççĕ, чие тĕмĕсене

сайралатаققĕ, хăмла çырлин кивĕ хуллисене пухаققĕ, çĕннисене хĕл каçма авса çыхаققĕ, улмуققисем, çырла йывăçĕсем лартса хăвараققĕ. Вăрлăх валли хăварнă çимĕççен, чечексен вăррисене те пухаققĕ. Вĕсем питĕ тăрăшса ĕçлеققĕ.

Трубина Мархви çырни тăрăх

йывăççен айне хусăклаققĕ – перекапывают землю под деревьями
сайралатаققĕ – прореживают
хăмла çырли хулли – прутья (ветки) малины
авса çыхаققĕ - пригибая, подвязывают

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕççене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как описывает осенний лес автор? Прочитай.
- Что сказано в рассказе про поля?
- Какую работу выполняют дети на пришкольном участке?

Усл. Обозн. Групп. Раб.

- Вспомните, что такое тема, и назовите тему этого рассказа.

То, о чем или о ком говорится в произведении является его темой. Очень часто тема произведения отражена в его заглавии.

- Прочитайте рассказ и оцените чтение друг друга, пользуясь таблицей на странице.....

Словарьпе паллаш. Вула. – Ознакомься со словарем. Прочитай.

Пан улми

Эпĕ – тутлă пан улми,
Ӳсрĕм турат йăтайми.
Сар хĕвел мана саратрĕ,
Çумăр шывĕ пысăклатрĕ.
Халĕ эп сĕтел çинче,
Çатан савăт ăшĕнче.
Эсир çийĕр юратса,
Ман сĕткене мухтаса.

Нина Пăрчăкан

çатан савăт ăшĕнче – в плетеной посуде
сĕткен – сок

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- От чьего имени ведется рассказ?
- Что рассказывает о себе яблоко? Найди и прочитай эти строчки.
- Как ты понимаешь вторую строчку стихотворения?
- Определи тему стихотворения.

Усл. Обозн.	Парная работа

Научитесь выразительно читать стихотворение. Оцените свое чтение, пользуясь таблицей на странице...

Усл. Обозн.	Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделайте предположение о содержании рассказа, используя знакомые вам способы. Проверьте свои предположения, послушав чтение учителя.

Итлетпĕр. — Послушаем.

Ăнланмалла мар йĕрсем

Йĕрсем – тискер кайăксемпе вĕçен кайăксем хăйсен пурнăçĕ çинчен çырса хăварнă кĕнекесем. Вăсене юр çинче, хăйăр çинче, пылчăк çинче, йывăçсемпе тĕмсем çинче тупма пулать. Урасемпе, çунатсемпе, сăмсасемпе, шăлсемпе, чĕрнесемпе, хӳресемпе çырнă ку кĕнекесене.

Юр çинче шăши йĕр хăварнă. Сасартăк вăл çухалать. Шăтăк та çук, айккине сикни те курăнмасть. Шăши çара çерçи пулса вĕçсе кайман-ши? Çук! Вĕçсе кайнă вăл тăмана çуначĕсем çинче!

Хурăн айĕнче... чăрăш йĕкелĕн купи! Юнашар нимĕнле чăрăш та çук. Мĕнле килсе выртнă-ха йĕкелсем кунта? Вĕсене ула такка йăта-йăта килнĕ иккен. Хурăн вулли çумне шакка-шакка çĕмĕрнĕ.

Вăрман ачисем уçланкăра тăпраран çăкăр пĕçернĕ! Анчах та çăкăр мар, каюра чавса çĕкленĕ тăпра куписем иккен вĕсем. Каюрасем шăтăк чавнă та тăприне çиеле кăлара-кăлара пăрахнă.

Çыран хĕрринче ватса пĕтернĕ шапа хуранĕ выртнине куратăп. Кам çĕмĕрнĕ вĕсене, мĕн тума? Хăнтăр. Кунта йăта-йăта килнĕ те хурансене консерва уçнă пек уçнă, ăшĕнчи какайне çинĕ, пушă «банкăсене» пăрахнă.

Ăвăс вуллин хуппине йăлт чĕркелесе-çуркаласа пĕтернĕ. Монтер хăйĕн тимĕр «чĕрнисемпе» хăпарнă тейĕн. Вăрман «монтерĕ» – упа – чĕрнисемпе çаклата-çаклата хăпарнă иккен.

Акă ку йывăçа каснă та пăрахнă. Касман иккен, шăлпа кăшланă! Хăнтăр ĕçленĕ кунта шăлĕпе.

Пĕр кăткă йăвинче икĕ шăтăк! Çав шăтăксене ула таккасем шăтарнă. Кăткăсене ытларах симĕс ула такка юратать: пуçĕпе кăткă тĕми ăшне кĕрсех каять вăл!

Чӳречесĕр тата алăксăр вăрман пӳрчĕ ларать. Кам курăнать-ши унта? Хăнтăрсем иккен. Ăна вĕсем туратсемпе пĕренесенчен тунă. Унта çывăраççĕ, апат çиеççĕ, çурисене çитĕнтереççĕ.

Юр çинче ăнланмалла мар йĕр: чăх чупнă пек туйăнать, анчах икĕ айккипе – йăран. Чăх çуна туртса пынă тейĕн! Чăх çуна туртса пыман, вăрман автанĕ – карăк – туй тунă кунта. Юр çийĕн чупнă, юрне икĕ айккипе çуначĕсемпе чĕртерсе пынă.

Вăрманта ăнланмалла мар йĕрсемпе паллăсем нумай. Пурне те ăнланас тесен вăрман пурнăçне тĕпчемелле, вăрман шкулĕнче вĕренмелле.

Николай Сладков çырни тăрăх.
Вырăсларан Ваçлей Игнатьев куçарнă

ăнланмалла мар йĕрсем – непонятные следы
айккине сикни курăнмасть – не видно следов от прыжка в сторону
çара çерçи – летучая мышь
мĕнле килсе выртнă-ха кунта – как попали сюда
хурăн вулли çумне шакка-шакка çĕмĕрнĕ – разбивал о ствол березы.
тăпра куписем – кучи земли
каюрасем шăтăк чавнă – кроты рыли норы
тăприне çиеле кăлара-кăлара пăрахнă – землю на поверность вытащили
çыран хĕрринче – на берегу
ватса пĕтернĕ шапа хуранĕ – разбитые ракушки
хăнтăр – бобр
ăвăс хуппи – кора осины
йăлт чĕркелесе-çуркаласа пĕтернĕ – полностью расцарапал
карăк – глухарь

Усл. Обозн. Групповая работа

- Что вы узнали из прослушанного рассказа? Расскажите об этом друг другу.
- Прочитайте рассказ и расскажите друг-другу, что еще нового узнали из прочитанного.

- Что хотел сказать писатель читателю с помощью этого рассказа? Определите главную мысль произведения.

Главная мысль произведения – это тот вывод, который автор хочет донести до читателя. То, ради чего написано произведение.

Прочитай, соблюдая знаки препинания.

Кĕр парни

Çитрĕ, çитрĕ ылтăн кĕр –
Тарават та пуян хĕр.
Уçрĕ эреш арчине,
Парнелерĕ пурлăхне:
Хăмăр кĕпе – юмана,
Хĕрлĕ шăрçа – палана,
Çыхрĕç сарă тутăрсем
Пике евĕр хурăнсем.
Упа валли – пыл катки,
Чĕрĕп валли – уплюнкки,
Тулли мăйăр – пакшана.
Тусăм, ан ўркен кăна!
Хир сысни суйлать йĕкел,
Хăратаймĕ ăна хĕл.
Шăши пухать тул пĕрчи –
Тулăх, аслă кĕр арчи.
Савăнса ĕçлет чĕр чун,
Ылтăн кĕрĕн – уяр кун!

Людмила Николаева

тарават – гостеприемная
уçрĕ эреш арчине – открыла шкатулку украшений
пике - красавица

Усл. Обозн.	Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как называется стихотворение? Почему оно так названо?
- Что подарила осень деревьям? Что подарила зверям?

- Обрати внимание, как поэт ярко изображает золотую осень. Какие средства художественной выразительности автор использует? С кем сравнивает осень? С кем сравнивает березы?
- Какие слова «оживляют» неживую природу?
- Какой темп наиболее соответствует содержанию стихотворения?

Усл. обозн. Раб. в парах Работая в парах, отметьте ключевые слова для особого выделения при чтении.

- Прочитай стихотворение, оцени свое чтение по таблице на странице....

Прочитай.Что является предметом описания в рассказе?

Ылтăн çумăр

Кĕркунне. Çулçă çине тумлам тумлать те – çулçă ўкет. Туратсем çинче кăсăясем сиккелеççĕ те – йĕри-тавра çулçă вĕçет. Çил хытăрах вĕрет те – çулçăсем çаврăнса çĕкленеççĕ.

Чăрăшсем те тĕрлĕ тĕслĕ çулçăпа капăрланнă. Кăмпасем çулçă айне пытаннă. Çулçăсем кăштăртатаççĕ, чăштăртатаççĕ, калаçаççĕ. Çулçăсем вĕçеççĕ, сикеççĕ, ишеççĕ. Çулçăсем çўлте, аялта, йĕри-тавра. Шавлать ылтăн кĕркуннехи ылтăн çумăр.

Николай Сладков çырни тăрăх.

çаврăнса çĕкленеççĕ – кружась, поднимаются
капăрланнă - нарядились
кăштăртатаççĕ, чăштăртатаççĕ – шуршат, шелестят

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Какое явление автор называет золотым дождем? Почему?
- Какие чувства вызывал у тебя этот рассказ?

- Определи тему и главную мысль рассказа.
- Каким, на ваш взгляд, должен быть темп чтения? Почему?

Усл. Обозн.Парн. раб. Прочитайте рассказ и оцените чтение друг друга, пользуясь таблицей на странице...

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Рассмотри рисунок, прочитай название следующего произведения. Сделай предположение о содержании, проверь себя.

Прочитай текст про себя.

Раштав уйăхĕ

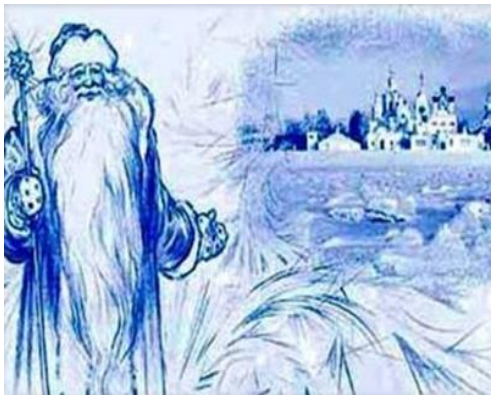

Раштав (декабрь) уйĕхĕнче ытларах сивĕ кунсем хуçаланаççĕ. Сывлăш температури хĕрĕх градуса та çитет. Çакăн пек сивĕ кунсем нумай пулнă çулсенче чылай вĕçен кайăк шăнса вилет. Юмансем, вĕренесем, хурамасем, улмуççисем, шĕшкĕсем, чие йывăççисем хăрса лараççĕ е аманса юлаççĕ. Хăш-пĕр çул декабрь уйăхĕнче ăшăтса пăрахать, çумăр çăвать. Юр çийĕ пăрланать. Тискер кайăксен пурнăçĕ йывăрланать: çýреме, юр айĕнчен апат чавса кăларма йывăр.

Раштав уйăхĕн 22-мĕшĕ – чи кĕске кун тата чи вăрăм каç.

Николай Матвеев çырни тăрăх.

хăрса лараççĕ е аманса юлаççĕ – сохнут или повреждаются

- Что ты узнал об этом месяце после прочтения текста?
- Как автор описывает декабрь? Прочитай.
- Хорошо ли птицам, зверям и деревьям в декабре? Обоснуй свой ответ.

	Итлетпĕр. — Послушаем.

Хĕл илемĕ

Ытарми илемлĕх пур
Шартлама хĕл кунĕсен:
Ташласа çăвать пек юр
Çӳллĕ-çӳллĕ тӳперен.

Юрласа çил вĕрнĕ пек
Туйăнать куллен пире,
Çак асамлă илемпе
Киленетпĕр чĕререн.

Тус-юлташсемпе пĕрле
Савăнма епле аван!
Шурă шупăрлă хĕлле,
Тавтапуç сана чунтан.

Петĕр Çăлкуç

ытарайми илемлĕх – неописуемая красота
шартлама хĕл кунĕсен – у студеных зимних дней
юрласа çил вĕрнĕ пек туйăнать – ветер песни завывает
асамлă илемпе – волшебной красотой
киленетпĕр чĕререн – от души любуемся
шупăр - летняя верхняя одежда женщин из белого полотна

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Как описывает погоду автор? Какое настроение создается с помощью первой строфы?

- Прочитайте строфу про ветер. Определите ключевые слова и выделяйте их при чтении. Меняется ли настроение в этой строфе стихотворения? Какое оно?
- Прочитайте третью строфу. Какое настроение в этой строфе? Изменилось ли оно?
- Как ты думаешь, почему автор говорит о зиме «шурă шупăрлă»?

Парная раб. Определите ключевые слова и прочитайте стихотворение друг другу. Оцените свое чтение.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Попробуй предположить, о чем это произведение.
- Попробуй предположить, с каким настроением ты будешь читать это стихотворение.

Прочитай стихотворение. Проверь свои предположения.

Хĕллехи вăрман

Çаппа-çара йывăçсем
Шавламасăр лараççĕ.
Пас айĕнчи туратсем
Темле мăннăн курнаççĕ.

Сукмак пекки пур çĕрте
Йĕлтĕр йĕрри тăсăлать.
Унта-кунта кĕрт çинче
Тилĕ чупни палăрать.

Каç та пулса çывхарчĕ,
Тăмана та вăранчĕ,
Пусă урлă ялалла
Вĕçрĕ кайрĕ чăх тытма.

Хумма Çеменĕ

çаппа-çара йывăçсем – совершенно голые деревья
пас айĕнчи – покрытые инеем
темле мăннăн курнаççĕ – кажутся огромными
кĕрт çинче – на сугробах
сукмак пекки пур çĕрте – там, где есть тропинка
пусă урлă - через поле

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Найди и прочитай строчки про деревья. Какие они зимой?
- Что написано про сову?
- Еще что можно увидеть в зимнем лесу? Прочитай.
- Какой темп чтения нужно выбрать для этого стихотворения?
- Сравни это стихотворение с предыдущим стихотворением. Что у них общее и чем они отличаются?

Групп. Раб. Определите в стихотворении ключевые слова. Прочитайте друг другу стиотворение и оцените свое чтение.

	Словарьпе паллаш. Вула. – Ознакомься со словарем. Прочитай.

Сарă пĕсехе

Хĕллехи пĕр сивĕ кун Коля лавккана сахăр илме кайрĕ.

Шкул патĕнчи пахча витĕр утрĕ. Тăрук вăл улма йывăççи айĕнче пĕчĕк вĕçен кайăк выртнине курчĕ. Малтан кайăка алсипе тĕкрĕ, унтан çара аллипех тытрĕ.

– Ай-уй! Урисем шăннă.

Ача кайăка ик аллипе тытрĕ, сывлăшĕпе вĕрсе ăшăтрĕ. Лавккана каймалли çинчен манса кайрĕ ача, пĕчĕк кайăка илчĕ те киле утрĕ.

– Ăçта çухалтăн? Сахăру ăçта? – ыйтрĕ йăмăкĕ.

– Эпĕ лавккана çитмен-ха. Акă мĕн илсе килтĕм, кур... Кăсăя ку.

– Мĕн тăватăн шăннă кайăкпа!

– Эпĕ ăна икĕ алăпа хупласа вĕртĕм-вĕртĕм те, урисене хускатрĕ. Акă халĕ çăварне карать.

– Куçне те вылятать, - тĕлĕнчĕ Зина.

Зина пĕчĕк кайăка пиччĕшĕн аллинчен илчĕ те кăкăрĕ çумне тытрĕ.

Кăштахран Зинăпа Коля кăсăяна çăкăр тĕпренчĕкĕ, вир кĕрпи пачĕç, шыв та лартса пама манмарĕç.

Кайăк вĕçме пуçларĕ.

Амăшĕ ĕçрен таврăнчĕ.

— Анне, аттене читлĕх тутарăпăр, — сĕнчĕ Зина.

— Читлĕх? Ку читлĕх кайăкĕ мар. Ирĕкре пурăнма хăнăхнă. Форточкăна уç-ха.

— Кăларса яратпăр-и? — йĕрмĕшрĕ Коля.

— Вăл ниçта та каймасть. Сана килсе чӳречерен шаккĕ-ха. Пӳртре вăл, чăнах та, выçă вилме пултарать, — йăпатрĕ амăшĕ.

— Вĕçсе кайрĕ! — аллипе сулчĕ Коля.

— Каллех килĕ вăл, — лăплантарчĕ амăшĕ.

Пĕр кун иртрĕ, иккĕ. Коля кăсăя килессе кĕтме те пăрахрĕ.

Пĕррехинче Кольăпа йăмăкĕ урок вĕренсе ларатчĕç. Кĕтмен çĕртен чӳречерен шак-шак! шак-шак! тутарчĕç.

— Кам килчĕ-ши?

— Авă кам иккен! — кăшкăрса ячĕ Зина кăсăяна курсан.

— Анне апат пама хушнăччĕ, эпир манса кайнă. Çиес килнĕ унăн, çавăнпа шаккать.

Коля кантăр вăрри илсе тула тухрĕ. Вăл кăсăя ларакан чӳрече çине сырăш çирĕплетрĕ те пӳрте кĕрсе малалла мĕн пуласса сăнарĕ.

Тăк-тăк-тăк! Тăк! илтĕнчĕ тулта. Коля сырăш майлаштарнине сăнаса тăнă кăсăя вĕçсе çитнĕ. Хутран-ситрен чӳречерен пăхса илет.

Çавăнтан вара уйрăлми туслашрĕç Кольăпа сарă пĕсехе. Халь вăл ытти кăсăясене те ертсе килет. Хăй вара кашни кунах чӳречерен шаккать. Кольăна тав тăвать ĕнтĕ.

Александр Милин çырни тăрăх

сарă пĕсехе — желтая грудка
çара аллипех — голыми руками
кăштахран — совсем скоро
йĕрмĕшрĕ — канючил
йăпатрĕ — успокаивала
кăсăя килессе кĕтме те пăрахрĕ — перестал ждать прилета

синицы
кĕтмен çĕртен – неожиданно
кантăр вăрри илсе – взяв семена конопли
хутран-ситрен – иногда

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем этот рассказ? Расскажи.
- Как оживляли синицу дети? Восстанови последовательность действий детей: улмуççи айĕнче кайăк курчĕ; сывлăшĕпе вĕрсе ăшăтрĕ; çара аллипе тытрĕ; алсишĕпе тĕкрĕ; пӳрте илсе кĕчĕ; кăкăрĕ çумне тытрĕ; ирĕке ячĕç; çăкăр тĕпренчĕкĕ, вир кĕрпи, шыв пачĕç.

Групп. Раб.

- Расположите пункты плана в правильном порядке:

План

Шăнса кайнă кăсăя.
Кайăка ирĕке яни.
Кайăка ăшăтни.
Туссем.
Кайăк ачасем патне таврăнни.

- Разделите текст на части по плану. Прочитайте каждую часть с нужной интонацией.
- Назовите тему и основную мысль произведения.
- Мы часто птиц называем пернатыми друзьями. Почему?

Творч. Зад.

- Нарисуйте плакат на тему «Берегите птиц». Что вы на нем изобразите? С каким призывом обратитесь к людям?

Прочитай, соблюдая знаки препинания.

Çунашка

Пур çĕрте те шурă **юр**
Мамăк евĕр **кăпăшка.**
Ярăнмашкăн манăн **пур**
Çĕнĕ çăмăл **çунашка.**
Çӳллĕ те сĕвек сăртран
Ыткăнса çуна анать,
Хăвăрт пынă вăхăтра
Çил çунатлăн туйăнать.
Питĕ савăк кăмăла:
Çума-çумăн – пăх та кур –
Сиккипе, ăмăртмалла
Вирхĕнсе пырать Кампур.
Кĕрсе ӳкрĕм пашт! кăна
Кĕрт ăшне... çуна чупать,
Çăмламас Кампур ăна
Самантрах кайса тупать.

Юрий Вирьял

мамăк евĕр кăпăшка – рыхлая как вата
сĕвĕк сăртран – с пологого уклона
ыткăнса çуна анать – летят сани вниз
çил çунатлăн туйăнать – кажутся крылатыми
питĕ савăк кăмăла – очень хорошо на душе
кĕрт – сугроб

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как меняются действия в стихотворении: быстро или постепенно? Из каких строк это видно?
- Сравни текст стихотворения и рисунок. Похожи ли они по настроению? Обоснуй свое мнение.
- Прочитай строфы с выделенными словами. Что ты заметил? Определи, какие слова созвучны. Вспомните, как это называется.

Созвучие окончаний стихотворных строк называется рифмой.

- Усл. обозн. Раб. в парах Определите, в каком темпе нужно читать каждую строфу этого стихотворения. Отметьте ключевые слова для особого выделения при чтении. Учитесь читать стихотворение выразительно.
- Выучи стихотворение наизусть.

Итлетпĕр. — Послушаем.

Ытарма çук хитре

Сар хĕвел йăл кулать тӳпере.
Шевлипе çупăрлать вăл пире
Сивĕ хĕл иртнине систерсе,
Çуркунне çитнине пĕлтерсе.

Шурă юр ирĕлет васкаса.
Ытарма çук хитре вăл, таса.
Туй тăваççĕ хĕрсех тумламсем
Çурт тăрри хĕррипе ӳкнĕçем.

Кăнтăртан таврăнаççĕ вĕçсе
Кураксем, шăнкăрчсем, чĕкеçсем...
Кăвак пĕлĕт мĕнпур талккăшпе
Тĕрĕленнĕ чăваш тĕррипе.

Михаил Мерчен

шевлипе çупăрлать вăл пире – ласкает своими лучами
туй тăваççĕ тумламсем – весення капель как будто справляет свадьбу
çурт тăрри хĕррипе ӳкнĕçем – падая с края крыши
мĕнпур талккăшпе – по всей площади
тĕрĕленнĕ чăваш тĕррипе – вышито (украсилось) чувашскими узорами

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Какие сравнения приводит автор для описания весны?
- Найди в стихотворении рифмующиеся строчки.

Групп. Раб. Подготовьтесь выразительно читать стихотворение. Передайте радость от прихода весны. Прочитайте стихотворение друг другу, оцените свое чтение по таблице на странице...

Прочитай. Назови тему стихотворения.

Шăнкăрч

Аттепеле иксĕмĕр
Вăрансанах сисрĕмĕр:
Тухнă çуркунне çула,
Çитнĕ шанкăрчсем яла.

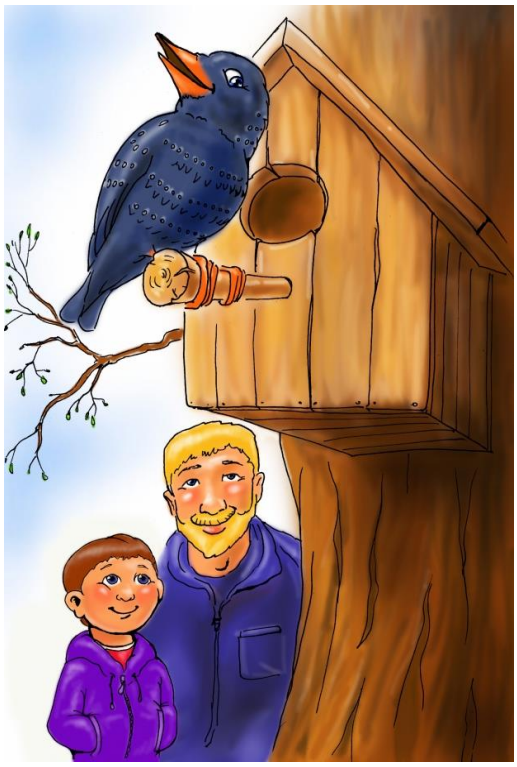

Пур ялта ырă йăла:
Шăнкăрчсем валли йăва
Хатĕрлеççĕ кашни çул.
Ав, ялта вĕсем мĕн чул!

Вырăн çинчен васкаса
Тăтăм, пăхрăм кантăкран.
Мăшăр çунатне çапса
Юрă юрлать тусăм ман.

Эх, юрлать, эх, кĕвĕлет,
Шăхăрса мана чĕнет.
«Тух часрах, – тет, – тух часрах.
Килтĕм эпĕ саншăнах.

Килтĕм эс кĕтен тесе,
Çĕнĕ юрăсем илсе».
Савăнса эп йăл кулатăп,
Урама тухма васкатăп.

Виталий Шемекеев

ырă йăла – добрая традиция
мăшăр çунатне çапса юрлать – старательно поет
килтĕм эпĕ саншăнах – прилетел ради тебя
килтĕм эс кĕтен тесе – прилетел, потому что ты ждешь

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- В какое время года происходят действия, описанные в стихотворении? Обоснуй свой ответ строчками стихотворения.
- Прочитай третью и четвертую строфы стихотворения про себя. Подумай, с каким настроением их нужно читать?
- Прочитай эти строфы вслух. Оцени свое чтение.

Творч. Зад. Расскажите друг другу о том, как вы готовитесь к встрече с пернатыми друзьями.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделай предположения о содержании стихотворения до чтения, используя знакомые тебе способы. Проверь свои предположения.

Вула. – Прочитай.

«Юр çăвать» çулла

Юр çăвать, курсам, çулла,
Шурă юр çăвать.
Сар хĕвелĕ йăл кулать,
Тĕлĕнет хăва:
Кам ăçта-ши мĕн ухать,
Ашкăнать ирех?
Мамăкне пуха-пуха
Вĕçтерет тирек...

Зоя Сывлăмпи

тĕлĕнет хăва – удивляется ива
ухать – шевелит, треплет
ашкăнать ирех – шалит с утра
мамăк – пух
тирек – тополь

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- С чем сравнивается тополиный пух? Найди и прочитай.
- Какие средства художественной выразительности использовал автор? Найди в стихотворении олицетворения.

  Усл. обозн. Раб. в парах Отметьте ключевые слова для особого выделения при чтении. Учитесь читать стихотворение выразительно. Прочитайте друг другу и оцените свое чтение.

Прочитай про себя следующее произведение, определи жанр.

Юр пике

Пурăннă, тет, карчăкпа старик. Вĕсен ача та, мăнукĕсем те пулман, тет. Пĕррехинче вĕсем урама тухнă та ачасем юртан кĕлетке туса вылянине пăхса савăннă. Старик юр чăмакки илнĕ те пӳрте илсе кĕнĕ. Ăна чӳлмеке янă, чӳлмекне çĕтĕк татăкĕпе витнĕ, вара чӳречe янаххи çине лартнă. Хĕвел хĕртнипе чӳлмек ăшăннă, юр ирĕлме пуçланă. Карчăкпа старик пăхаççĕ те кураççĕ: чӳлмекре хĕр ача выртать.

Хĕр ача карчăкпа старике калать:

– Эпĕ – Юр пике, çурхи юртан тунăскер, çурхи хĕвелпе пиçнĕскер.

Карчăкпа старик савăнаççĕ. Карчăк хĕр ача валли кĕпе-тумтир çĕлеме ларать, старик Юр пикене алла илет, пит шăллипе чĕркет те сăпка юрри юрлама тытăнать:

Çывăр, пĕчĕк Юр пике,
Тутлă тĕлĕк кур.

Юртан чăмăртанăскер,
Хĕвелпе хĕрелнĕскер.
Сана мемме парăпăр,
Хитре кĕпе çĕлĕпĕр,
Ăс-тăнне те парăпăр.

Ӳсет çапла Юр пике, ватăсене савăнтарать. Çав тери ăслă хăй. Ун пеккисем юмахра çеç пулаççĕ.

Çу çитрĕ, çырла пиçрĕ. Юр пикене тантăшĕсем çырлана чĕнеççĕ. Карчăкпа старик ăна çырлана ямаççĕ.

Юлашкинчен килĕшрĕç ватăсем. Юр пикене кунтăкпа кукăль парса ячĕç.

Хĕр ачасем Юр пикене алран тытрĕç те вăрманалла чупрĕç. Çырла курсанах, вĕсем тĕрлĕ еннелле саланчĕç, çырла татрĕç. Сисмесĕрех Юр пикене вăрманта çухатса хăварчĕç.

Юр пике сас парать – хирĕç никам та чĕнмест. Йĕрет мĕскĕн, çул шырать. Йывăç çине хăпарчĕ те кăшкăрма пуçларĕ: «Ау! Ау!»

Упа пырать вăрманпа:

– Мĕн пулчĕ, ма йĕретĕн, хитрескерĕм?

– Ау-ау! Эпĕ пĕчĕк Юр пике, юртан чăмăртанăскер, хăвелпе хĕрелнĕскер. Тантăшсем, асаттепе асаннерен ирĕк ыйтса, мана вăрмана илсе килчĕç те пăрахса хăварчĕç!

– Атя, ан – терĕ упа, – киле çитерĕп сана.

– Аюк, упа-утаман, – терĕ ăна Юр пике, – санран хăратăп эпĕ, санпа пĕрле пымастăп – çисе ярăн эс мана.

Упа кайрĕ.

Кашкăр пырать.

– Мĕн пулчĕ, ма йĕретĕн, хитрескерĕм?

– Ау-ау! Эпĕ пĕчĕк Юр пике, юртан чăмăртанăскер, хăвелпе хĕрелнĕскер. Тантăшсем, асаттепе асаннерен ирĕк ыйтса, мана вăрмана илсе килчĕç те пăрахса хăварчĕç!

– Атя, ан, – терĕ кашкăр, – киле çитерĕп сана.

— Аюк, кашкăр, — терĕ ăна Юр пике, — санран хăратăп эпĕ, санпа пĕрле пымастăп — çисе ярăн эс мана.

Кашкăр кайрĕ. Тилĕ килет.

— Мĕн пулчĕ, ма йĕретĕн, хитрескерĕм?

— Ау-ау! Эпĕ пĕчĕк Юр пике, юртан чăмăртанăскер, хăвелпе хĕрелнĕскер. Тантăшсем, асаттепе асаннерен ирĕк ыйтса, мана вăрмана илсе килчĕç те пăрахса хăварчĕç!

— Ах, чиперскер! Ах, ăслăскер! Ан, эпĕ сана киле çитерĕп!

— Çук, çук, тилĕ тус! Санăн сăмахусем лайăх, çапах санран хăратăп эпĕ — кашкăр патне илсе кайăн, упа-утамана парăн... Çук, пымастăп эп санпа!

Тилĕ Юр пике çине пăхать. Ăна йывăç çинчен илĕртсе антарас тесе тăрăшать. Анчах Юр пике килĕшмест.

— Хам, хам, хам! — вĕрет йытă вăрманта.

— Ау-ау, Кампур! Ау-ау! Кунта эпĕ — Юр пике, юртан чăмăртанăскер, хăвелпе хĕрелнĕскер. Тантăшсем, асаттепе асаннерен ирĕк ыйтса, мана вăрмана илсе килчĕç те пăрахса хăварчĕç! Мана упа илсе каясшăнччĕ — унпа каймарăм; кашкăр илсе каясшăнччĕ — килĕшмерĕм; тилĕ илĕртрĕ — улталанмарăм; Кампур санпа каятăп!

Юр пике йывăç çинчен анчĕ.

Вĕсем килне таврăнчĕç. Старикпе карчăк савăнчĕç. Юр пикене ĕçтерчĕç, çитерчĕç, çывăрма выртарчĕç.

Çывăр, пĕчĕк Юр пике,
Тутлă тĕлĕк кур.
Юртан чăмăртанăскер,
Хĕвелпе хĕрелнĕскер.
Сана мемме парăпăр,
Хитре кĕпе çĕлĕпĕр,
Ăс-тăнне те парăпăр.

Владимир Даль çырни тăрăх.

чӳлмекне çĕтĕк татăкĕпе витнĕ – кувшин накрыл тряпкой
мемме – еду, пищу (детское слово)

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Это рассказ или сказка? Обоснуй свой ответ.
- Чем отличается эта сказка от известных вам сказок про Снегурочку?
- Назови героев сказки. С кем девочка согласилась вернуться домой? Почему?
- Какой эпизод изображен на рисунке? Найди это место в тексте и прочитай.

Групп. Раб.

- Составьте план, используя следующие заголовки частей сказки.
  Чӳлмекре Юр пике.
  Кашкăртан хăратăп.
  Пурăннă тет карчăкпа старик.
  Тилĕ улталĕ.
  Вăрмана çырлана.
  Юрпике килте.
  Упапа каймастăп.
- Расскажи сказку по плану.
  Творч. Зад. В каком темпе и с каким настроением следует читать эту сказку? Разыграйте сказку в лицах.

Итлетпĕр.

Пирĕн аслă вăрманта

Пирĕн аслă вăрманта
Урлă ура упа пур.
Упи лайăх, усал мар,
Пырсан – пылпа хăналать.

Пирĕн чаплă вăрманта
Мамăк хŭре пакша пур.
Пакши ĕçчен, кахал мар,
Пырсан – мăйăр тыттарать.

Пирĕн симĕс вăрманта
Вăрăм хăлха мулкач пур.
Хăй пачах та хăрамасть,
Пырсан – çырла хыптарать.

Петĕр Эйзин

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Какую характеристику дает автор каждому животному? Найди в стихотворении и прочитай.
- Какое отношение к животным выражает автор этими строчками? Какие слова для этого использует?
- Кто автор этого стихотворения? Какие произведения этого автора ты читал?

Групп. Раб. Попробуйте определить места пауз при чтении, определите ключевые слова. Прочитайте друг другу стихотворение, оцените свое чтение, пользуясь таблицей на странице...

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделай предположения о содержании рассказа по заголовку и словарным словам. Проверь свои предположения.

Вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай. Оцени свое чтение.

Тимлĕ Тимук

Пĕчĕк Тимук урамра вылять. «Тук-тук-тук! Тук-тук-тук!» – сасă илтрĕ вăл. Мĕн япали ку? Сасă ăçтан тухать? Арçын ача пĕр вырăнта шăпăрт тăрса итлерĕ. Каллех: «Тук-тук-тук!» Тимук йĕри-тавра пăхрĕ – пĕр кайăка курчĕ: «Акă иккен вăл – таклаттараканни!» Темле вĕçен кайăк телевизор антеннине тытса тăракан вăрăм каштана таккать. Арçын ача халиччен кун пеккине курман.

«Мĕнле кайăк ку? Ула такка вăрманта пурăнать тесе вуланăччĕ эпĕ кĕнекере,» – шухăшларĕ Тимук. Унтан пӳрте чупса кĕчĕ.

– Атте, атте! Пирĕн антеннăна темле кайăк таккать! – терĕ вăл.

Урама тухрĕç. Ашшĕ çӳлелле пăхрĕ.

– Ула такка ку. Урăх нимĕнле вĕçен кайăк та йывăçа таккамасть. Пăх-ха эсĕ ăна – таклаттарать кăна! Ку кашта çĕрме пуçланă. Ула такка сывă йывăçа таккамасть, - терĕ вăл.

– Ула таккасем яла килеççĕ-и вара? Вĕсем вăрманта пурăнаççĕ вĕт. Унта йывăç сахал-им вĕсем валли? – ыйтрĕ Тимук.

– Килеççĕ çав. Вĕсем ялти йывăçсене те тĕрĕслесех тăраççĕ, хурт-кăпшанкăран тасатаççĕ, сиплеççĕ. Анчах пирĕн каштана сыватма çук ĕнтĕ, ăна паянах урăххипе ылмаштармалла. Унсăрăн вăл ӳксе кама-тăр амантма е пӳрт тăррине сиенлетме пултарать. Маттур-çке эсĕ, Тимук! Санăн тимлĕхӳ пире инкекрен хăтарчĕ! – терĕ ашшĕ ывăлне мухтаса.

Николай Ларионов-Йĕлмел çырни тăрах

пĕр вырăнта шăпăрт тăрса итлерĕ – замерев, слушал
телевизор антеннине тытса тăракан вăрăм каштана – длинную жердь, держащую телевизионную антенну
çĕрме пуçланă – начала гнить

ураҫҫипе ылмаштармалла – надо заменить другой
унсăрăн ӳксе кама-тăр амантма пултарать – иначе может упасть и поранить кого-нибудь
пӳрт тăррине сиенлетме – повредить крышу
санăн тимлĕхӳ – твоя внимательность
инкекрен хăтарчĕ – спасла от беды

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как ты думаешь, какова главная мысль этого рассказа?
- За что хвалил отец сына? Найди это место и прочитай.
- Какие слова использовал писатель, чтобы передать звуки природы?
- Что ты узнал про дятла? Расскажи про него.
- Представь себе диалог сына и папы. С одинаковой ли интонацией надо читать слова сына и отца?

Групп. Раб.

- Прочитайте рассказ по ролям.

Итлетпĕр.

Камăн юрри хитререх

Шăнкăрч, Чĕкеç, Тăри, Шăпчăк ял хыçĕнчи хурама çине пырса ларчĕç. Камăн юрри хитререх – çакна пĕлесшĕн вĕсем. Тăрине ĕненес пулсан, унăн юрри чи лайăххи. Шăпчăк хăй юррине ырлать, Чĕкеç хăй сассине мухтать, Шăнкăрч та хăй юррине чи илемли тет.

– Тĕрĕссине камран ыйтса пĕлмелле-ши? – аптрарĕç вĕсем. – Камăн юрри чи хитри-ши?

Вара пурте курак патне вĕçрĕç.

– Курак пичче, кайăксенчен чи хитре юрă камăн? – ыйтрĕç вĕсем.

– Ка-ак! – терĕ Курак. – Ак! Ман юрă пек хитри çу-ук-ах!

Кайăксем çак сăмахсенчен тĕлĕнчĕç.

Калаçăва Çерçи хутшăнчĕ.

– Шăнкăрч, Чĕкеç, Тăри, Шăпчăк, сирĕн юррусем пурин те хитре. Эпĕ кун çинчен этем каланине илтрĕм, – лăплантарчĕ вăл кайăксене.

Геннадий Мальцев çырни тăрăх

ĕненес пулсан – если верить
тĕрĕссине – правду
камран ыйтса пĕлмелле-ши – у кого бы узнать
çак сăмахсенчен тĕлĕнчĕç – удивились этим словам
этем каланине илтрĕм – слышал от человека

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови жанр произведения. Почему ты так считаешь?
- О чем хотели узнать птицы? Прочитай.
- К кому они обратились за ответом на их вопрос? Прочитай описание встречи птиц с грачем.
- Кто рассудил певчих птиц? Как объяснил свое мнение воробей? Прочитай.

Групп. Раб.

- Прочитайте сказку по ролям. Оцените чтение друг друга.

ПИРĔН ÇЕМЬЕ – НАША СЕМЬЯ

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Ватти ăс памасăр ĕç ăнмасть.
Аçупа аннӳне хисепле, хăвнах ырă пулĕ.
Асатте кил хушши тытать, асанне – пӳрт ăшши.
Ут пуласси тихаран паллă.

- Как ты понимаешь эти пословицы?

Итлетпĕр.

Тăван чĕлхем

Шăнкăр-шăнкăр шыв юххи –
Чĕвĕлти чăваш чĕлхи.
Чунăмра – тăван хĕлхем,
Сăмахра пурах илем.

Кăмăллăн пуплет анне,
Калаçать япшар атте.
Тĕп чăваш – ман асатте,
Чăвашсем – аппа, тете.

Чĕлхеме саватăп эп.
Çепĕç вăл, янравлă, шеп.
Сывă пул, тăван чĕлхем,
Чунăма çĕкле, хĕлхем!

Любовь Федорова

шăнкăр-шăнкăр шыв юххи – ровное журчание ручья
чĕвĕлти чăваш чĕлхи – ласковый чувашский язык
тăван хĕлхем – родной очаг (тепло)
пуплет – калаçать
япшар – красноречивый
тĕп чăваш – коренной чуваш
çепĕç, янравлă, шеп – ласковый, звучный, красивый
сывă пул, тăван чĕлхем – живи в веках, родной язык

- Кто является лирическим героем, рассказчиком в этом стихотворении?
- О чем он рассказывает?
- Что говорит о своих родных?
- Какие слова говорят о том, что рассказчик любит своих родных, свой родной язык?
- Как ты понимаешь последние строчки?
- Назови тему и главную мысль стихотворения.

Парн. Раб. Какой интонацией нужно читать это стихотворение? Определите места пауз и ключевые слова, которые нужно читать, выделяя голосом. Прочитайте и оцените чтение друг друга.

	Вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай. Оцени свое чтение.

Ытлашши ĕç

Кăнтăра канма каякан ашшĕпе амăшĕ пилĕк çулхи Игоре яла хăварчĕç. «Эпĕ те тинех канатăп, – шутларĕ Игорь. – Ир тăмалла пулмасть, садике каймалла мар...».

Тепĕр ирпе ачана вăратакан пулмарĕ. Тăрсанах сĕтел патне пычĕ.

– Игорь, сан вырăнна кам тирпейлет? – асăрхаттарчĕ асламăшĕ.

– Каçхине каллех çывăрмалла пулать. Мĕн пуçтармалла ăна? Ытлашши ĕç анчах.

– Çăкăр тытиччен питне çу, - сĕнчĕ аслашшĕ.

– Кунта хулари мар-çке, асатте, пит çумасан та юрать, – хуравларĕ ача.

Ирхи апат хыççăн аслашшĕ мăнукне пахчана ертсе тухрĕ.

- Кишĕр йăранне çумлар-ха, – пĕлтерчĕ аслашшĕ. – Унсăрăн кишĕр çиеймĕпĕр.

– Çумлас мар, асатте.

– Мĕншĕн?

– Каллех шăтса тухать курăкĕ. Ун чухне тин çумлăпăр. Ытлашши ĕç.

– Шăтсан татах çумлăпăр.

Йăрана тасатнă хыççăн аслашшĕ витресем хатĕрлерĕ.

– Каткана шывпа тултарăпăр. Каçхине йăрансене шăварма ăшăнĕ.

– Шыв йăтас мар, асатте!

– Мĕншĕн-ха?

– Ара, шăварсан çум курăкĕ тата хăвăртрах шăтса тухать, татах çумламалла пулать. Ытлашши ĕç...

– Татах çумласа тухăпăр.

Калчасене чиперех шăварчĕç аслашшĕпе мăнукĕ. Игоре валли пĕчĕк лейка та туянса хунă. Пĕчĕк витресемпе пĕр тĕслех. Çакă ачан ĕçлес кăмăлне хăпартрĕ.

— Кĕрĕр, — илтĕнчĕ асламăшĕн сасси, — кĕтӳ аниччен апат çийĕпĕр. Эсĕ, Игорь, уруна çуса кĕр. Пусма умне шыв лартнă.

— Çăвас мар, асанне!

— Мĕншĕн?

— Ыран эпир каллех пахчара ĕçлетпĕр. Пурпĕрех вараланать. Ытлашши ĕç кăна вăл — ура çуни...

Сĕтел çинче какай пуррине курсан ачан салхуллăрах сăнĕ çуталса кайрĕ.

— Халĕ какай пĕтĕретĕп ĕнтĕ! — сасăпах каларĕ ача.

— Игорь, тен, апатланма кирлĕ мар? — йăл кулса ыйтрĕ аслашшĕ.

— Мĕншĕн?

— Ара, ыран каллех çимелле пулать-çке. Ытлашши ĕç кăна ку паян.

— Э-э-э, çук, асатте! Апата вăхăтра çимелле.

— Апатăн кăна мар, мăнукăм, кашни ĕçĕн хăйĕн вăхăчĕ пур, — хушса хучĕ аслашшĕ, ачана автан тукмакки тыттарса.

— Асатте, ыран татах пахчана тухăпăр-ха, — хаваслăн калаçать Игорь.

Александр Савельев-Сас çырни тăрăх

ытлашши ĕç — лишняя работа
кăнтăра канма каякан — уезжающие на отдых на юг
яла хăварчĕç — оставили в деревне
каллех çывăрмалла пулать — снова нужно будет спать
унсăрăн кишĕр çиеймĕпĕр — иначе не сможем поесть морковь
каткана тултарăпăр — кадушку наполним
кĕтӳ аниччен — пока не пригнали стадо
кăмăлне хăпартрĕ – воодушевило
пурпĕрех вараланать — все равно испачкается
апат вăхăтра çимелле — есть нужно вовремя
кашни ĕçĕн хăйĕн вăхăчĕ — каждой работе свое время

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Почему Игорь оказался в деревне? Прочитай.
- Как он решил жить у бабушки и дедушки? Прочитай мысли Игоря.
- Как мальчик провел свой первый день?
- Почему Игорь считал лишним заправлять свою кровать? Как он это объясняет?
- Почему считает, что морковную грядку не нужно полоть и поливать? Прочитай рассуждения Игоря.
- Почему, по мнению Игоря, не стоит мыть ноги?
- Поменял ли Игорь свое мнение? Найди доказательство в тексте.
- Назовите тему и главную мысль этого произведения.

Итлетпĕр. — Послушаем.

Мĕншĕн анне йăл кулать?

Манăн шăллăм ўсĕрет,
Пĕтĕм пўрте кисретет,
Кулянать анне:
– Ай-ай,
Ма чирлетĕн-ши пĕрмай?
Тăхăнман-ши хулăнрах,
Юр çирĕн-ши урамра?
– Çук, çук, эпĕ юр çимен,
Алăпа та тĕкĕнмен.
Юр чăмларĕ Михала,
Эс ăна кайса кала.
Шутсăр тĕлĕнет анне
Тинкерсе урам енне:
– Юрĕ тутлă-ши вара,
Ма хыпаççĕ çăвара?
– Вăл пачах та тутлă мар,

Шăнса кайрĕ ман çăвар, –
Шăллăм ăна хуравлать,
Анне темшĕн йăл кулать.
Нина Пăрчăкан

- О чем это стихотворение?
- Какой разговор происходит между мамой и маленьким сыном?
- Как ты думаешь, почему начал кашлять мальчик?
- Как ты понимаешь последние строчки стихотворения?
- Назови тему и главную мысль стихотворения.

Групп. Раб.

- Найдите рифмующиеся строчки.
- Почему при чтении этого стихотворения вам хотелось улыбаться?
- Как нужно читать это произведение, чтобы передать замысел автора?
- Прочитайте и оцените чтение друг друга.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Прочитай название следующего произведения и переведи на русский язык.
- Как ты думаешь, о чем оно?

Вула.

Кучченеç

– Санăн менелник çитет, – çурăмран лăпкарĕ мана анне.

Эпĕ кашни кун, анне ĕçрен килсен, унăн сумкине пăхатăп. Темиçе каç та çывăрнă ĕнтĕ – халь те çитмест менелник. Вăл кун анне мана яланах нумай-нумай пĕремĕк, конфет илсе парать.

Кĕтнĕ кун çитрĕ. Анне ĕçрен таврăнсан сĕтел çине пĕр купа канфет, пĕремĕк кăларса хучĕ.

– Паян тăваттă тултартăн, Сашук. Пысăк пул.

Манăн менелникшĕн пурте савăнаççĕ. Кӳршĕри Володя та, пĕчĕк Борис та саламлама килчĕç.

– Менелник кучченеçне пурне те памалла, – терĕ анне.

Пиçука та кучченеç памалла. Шкапран турилкке илтĕм. Канфет хурса патăм. Пиçук пĕрре шăршларĕ те диван çине улăхса выртрĕ. Урăх пымарĕ. Мĕншĕн тиркерĕ-ши?

Александр Миллин

кучченеç – угощенье
менелник çитет – приближаются именины, день рождения
кĕтнĕ кун – долгожданный день
кучченç памалла – надо угостить
шăршларĕ - понюхал
мĕншĕн тиркерĕ-ши – почему побрезговал

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кто главный герой этого рассказа?
- Наступление какого дня ждал герой рассказа? Прочитай слова, доказывающие, что он очень сильно ждал этот день.
- Как прошел день рождения героя? Прочитай.
- Как ты думаешь, почему кошка не стала пробовать угощенье?

- Как автор относится к своему герою, маленькому Саше?
- Можно ли сказать, что в этом рассказе присутствует юмор?
- В каких еще произведениях, прочитанных недавно, присутствует юмор?

Юмор – изображение героев в смешном виде, веселый и доброжелательный смех.

Итлетпĕр. — Послушаем.

Иккĕшне те юрататăп

Хамăр ялта – асанне.
Кӳршĕ ялта – кукамай.
Кукамайпа асаннене
Курас килет ман пĕрмай.

Кукамая курмалла –
Чупа(тă)п кӳршĕ ялалла.
Ай-хай кукамай
Кукăль çитерет пĕрмай.

Ялта кĕтет асанне,
Эп васкатăп ун патне.
Ай-хай асанне
Çитерет мĕн тутлине.

Иккĕшне те юрататăп,
Иккĕшне те пулăшатăп.
Асаннепе кукамая
Ыр кăмăлшăн тав тăватăп.

Валентина Тарават

хамăр ялта – в своей деревне
кӳршĕ ялта – в соседней деревне

мĕн тутли – самое вкусное

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О ком рассказывает литературный герой в стихотворении?
- Какие слова говорят о том, что рассказчик любит своих бабушек?

Творч. Зад.
Расскажите друг другу о своих бабушках

Вула. Хăв вуланине хакла.

Ак мĕнле эп пысăк
Ирхине ир вăранатăп
Хăвăрт-хăвăрт тумланатăп,
Аттепе пĕрле тухатăп,
Физзарядка эп тăватăп.
Ак мĕнле эп пысăккă!

Эп анне ĕçе кайсассăн
Пӳлĕмре йăлт пуçаратăп,
Чашăк-тирĕке хавассăн
Ăшă шывпала çăватăп.
Ак мĕнле эп пысăккă!

Мария Волкова

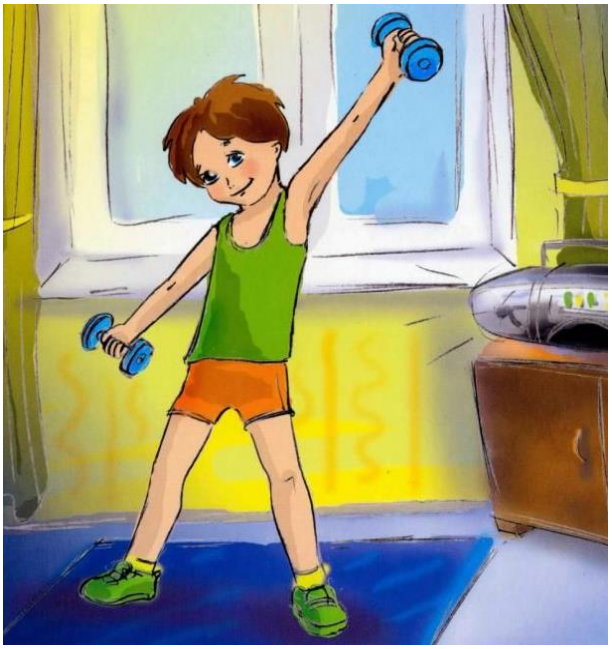

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Какой строфе стихотворения соответствует иллюстрация?
- Какой рисунок сделал бы ты ко второй строфе?
- Почему лирический герой считает себя большим?

Парн. Раб.Определите в стихотворении слова, которые нужно читать, выделяя голосом. Прочитайте стихотворение друг другу выразительно.

Итлетпĕр.

Кинеми, мăнукĕ тата чăпар чăх

Пурăннă тет Тарье кинеми, унăн мăнукĕ Марук тата чăххи Чăпарук. Пĕрле ĕçнĕ-çинĕ, пĕрле савăннă, пĕрле хурланнă вĕсем. Шыв ăсма та пĕрлех çӳренĕ.

Кинеми шыв ăсма кайнă чух унăн витрисем:

— Чанк-чанк! — чанклатса пыраççĕ.

Мăнукĕн витрисем:

— Чăнк-чăнк! — чăнклатаççĕ.

Чăпарукăн витрисем:

— Чăнкки-чанкки-чăнк! — чăнкăлтатаççĕ.

Кинеми шыв ăсса таврăннă чухне витресенчи шыв:

— Пат-пат! Пат-пат! — патлатать.

Мăнукĕн витрисенчен:

— Пăт-пăт! Пăт-пăт! — пăтлатать.

Чăпарукăн витрисенчен:

— Пăт-пăт-пăт! Пăт-пăт-пăт! — тумлать.

Çаксем пĕррехинче шыва каяççĕ. Малта Тарье кинеми пырать. Ун хыççăн Марук пырать. Хыçалта Чăпарук. Вĕсем утнăçемĕн кĕвентисем чĕриклетеççĕ, хăйсен юррине юрлаççĕ. Витрисем те вĕсемпе пĕр кĕвĕ кĕвĕлеççĕ.

Кинеми витрисем:

— Чăрик-чарик! Чанк! — тăваççĕ.

Мăнукĕн витрисем:

— Чĕрик-чĕрик! Чăнк! — тăваççĕ.

Чăпарукăн витрисем:

— Чĕрик-чĕрик-чĕрик! Чăнкки-чанкки-чăнк! — тăваççĕ.
Турат çинчи пан улми çаксене сăнарĕ-сăнарĕ те пат! татăлса ӳкрĕ. Çерем тăрăх кусрĕ. Çерем çинчен — сукмак çине. Сукмак тăрăх — анаталла. Чăпарук урине çапăнчĕ те — лешĕ йăванса кайрĕ. Мăнукĕн урине çапăнчĕ — вăл та ӳкрĕ. Кинеми урине çапăнчĕ те — Тарье лап! лаплатрĕ. Шăв-шав, шăй-шай çĕкленчĕ.
Çакна илтсе мучи чупса пычĕ.
— Мĕн шăв-шавĕ? Мĕн пулчĕ?
— Хурчка тапăнчĕ! — кăтиклет чăххи.
— Кашкăр сиксе ларчĕ! — хуравлать мăнукĕ.
— Упа лапчăтса лартатчĕ! — ахлатса выртать кинемейĕ.
Пĕтĕм пăтăрмахăн сăлтавĕ вара — пан улми.

утнăçемĕн кĕвентисем чĕриклетеççĕ — по мере движения коромысла скрипят
çерем тăрăх кусрĕ — покатился по траве
шăв-шав, шăй-шай çĕкленчĕ — поднялся шум-гам
упа лапчăтса лартатчĕ — чуть не придавил медведь
пĕтĕм пăтăрмахăн сăлтавĕ — причина всего переполоха

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. — Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Определи жанр прослушанного произведения. Обоснуй свой ответ.
- Назови героев произведения.
- Что они делали, куда ходили?
- Что случилось с ними однажды? Что почудилось каждому из героев? Прочитай.

Чăваш чĕлхи — евĕрлев сăмахĕсемпе (подражательными словами) пуян чĕлхе. Эпир кашни япалана, пулăма мĕнле сасă кăларнине евĕрлесе каланипех палăртма пултаратпăр.

- Найди в тексте подражательные слова и прочитай.
- Чему учит нас эта сказка? Назови главную мысль сказки.

Итлетпĕр.

Ылтăн мар-ши эс, анне?

Ылтăн мар-ши эс, анне.
Кĕмĕл мар-ши эс, анне.
Ылтăн пек ай хаклă-çке,
Кĕмĕл пек ай сумлă-çке.

Шăпчăк мар-ши эс, анне.
Е сар кайăк эс, анне.
Çут хĕвел, чечек, ахах –
Ырлама çитмест сăмах.

Çăлтăр мар-ши эс, анне.
Уйăх мар-ши эс, анне.
Çăлтăр пек хĕлхемлĕ-çке,
Уйăх пек илемлĕ-çке.
Пăхрăм та анне çине –
Сар хĕвел пек ун кулли.
Ма тесессĕн ман анне
Çĕр çинче чи илемли.

Юрий Сементер

кĕмĕл – серебро
сумлă - уважаемая, почитаемая
сар кайăк – иволга
ахах – жемчуг
хĕлхемлĕ - искрящаяся

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови тему стихотворения.

- В этом стихотворении много сравнений. С чем сравнивает литературный герой свою маму? Найди и прочитай.
- Как относится рассказчик к своей маме? Подтверди свой ответ строчками из стихотворения.

Групп. Раб. Определите ключевые слова. Прочитайте стихотворение друг другу, передавая настроение автора, соблюдая паузы и ключевые слова. Оцените чтение друг друга.

- Выучи стихотворение наизусть.

Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Прочитай название текста, познакомься со словарем. Как ты думаешь, какое содержание может быть у этого произведения?

	Вула.

Çырла кукли

Шăллăмпа пахчара çум çумлатпăр. Канма лартăмăр.

Манăн вĕçевçĕ пулас килет, – тет Вова кăвак пĕлĕтелле пăхса. – Мĕнле лайăх пуль унта, кăвак пĕлĕт хушшинче! Эх, хăçан ӳссе çитĕнĕп-ши, вара эпĕ те...

– Манăн халь питĕ çырла çиес килет, – терĕм ăна.

Ку шухăш Вовăна та килĕшрĕ.

– Атя вăрмана каятпăр!

– Ç-у-ук, юрамасть. Пирĕн çум çумламалла. Анне пире вăрмана ямасть.

– Эпир вăл куриччен каятпăр. Эх, мĕн тери уçă пуль вăрманта-а-а! Литюк, атя! Ах, çырли-и-и...

- Хам та шутлатăп-ха, мĕн тумалла-ши?

Анне курасран пĕшкĕнсе карта урлă каçрăмăр та чупрăмăр.

Вăрманĕ çывăхра мар пирĕн, çавăнпа эпир васкаса утрăмăр. Унта юрă-кĕвĕ. Хĕвел те пĕçертмест, сывлăшĕ...

— Литюк! Çырла кукли çиес килет-и? — ыйтать шăллăм манран.

— Ăхă. Ан чăрмантар-ха, эпĕ çырла вырăнĕ тупрăм.

— Эпĕ те пырам-и?

— Ах, чеескер! Ку манăн тĕм-çке. Эпĕ те çырла кукли юрататăп, — çăка çулçи татса ун çине темиçе çырла хурса чĕркет вăл. — Ак пулчĕ те «çырла кукли».

— Анне валли те пуçтарар! — терĕ шăллăм. — Çырла юратать вăл. Эсĕ мĕнле шутлатăн, Литюк?

— Ăхă, — килĕшрĕм эпĕ те.

Эпир сарлака çулçă çине çырла пуçтартăмăр.

— Çырлана эпĕ çĕклесе пыратăп! — терĕ шăллăм.

— Çу-к-к! — тетĕп. — Эсĕ манран пĕчĕкрех, тăкса ярăн...

— Мĕншĕн санăн çеç йăтса пымалла, эпĕ те пуçтарнă-çке?

— Эпĕ асли. Санăн аппу пулатăп.

Карт! туртрĕ Вова манăн алла. Симĕс çулçă çинчи çырла тусан çине тăкăнчĕ.

Яла çитрĕмĕр. Мĕн темелле-ши аннене? Мĕн пулать халĕ?

— Эпĕ киле кĕместĕп, анне вăрçасран хăратăп, — терĕ шăллăм.

Эпир карта урлă каçрăмăр. Йăрансем патне çитрĕмĕр те тӳрех çумлама тытăнтăмăр. Пĕр-пĕринпе калаçмастпăр, хыпаланса ĕçлетпĕр.

Пĕр сехете яхăн çумларăмăр, тепĕр сехет... Анне пахчана тухасса кĕтрĕмĕр. Тĕттĕм пула пуçларĕ, вăл пахчана тухмарĕ. Пирĕн чуна темĕн аван марри, ăш çунни хупăрласа илчĕ.

Лидия Сарине çырни тăрăх.

çырла кукли — ягодный пирог
вăл куриччен - пока она не увидела
пĕшкĕнсе каçрăмăр — перешли, нагибаясь
çывăхра мар — не близко
ан чăрмантар — не мешай

чӗркет – заворачивает
çӗклесе пыратăп – понесу
хыпаланса – торопясь
кӗтрӗмӗр - ждали
чуна темӗн аван марри хупăрласа илчӗ – не хорошо стало на душе
ăш çунни хупăрласа илчӗ – стала мучать совесть

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Подтвердились ли твои предположения о теме и содержании текста?
- О чем попросила детей мама?
- Куда без разрешения убежали дети? Прочитай это место.
- Почему детям не удалось принести из леса ягоды для мамы? Прочитай этот эпизод.
- Почему детей стала мучать совесть?
- Какова главная мысль этого произведения?

Групп. Раб Придумайте продолжение этого рассказа.

ПИРЁН ЁМЁТСЕМ – НАШИ МЕЧТЫ

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Епле пысăк юхан шыв та пĕчĕк шывран пуçланать.
Ӳркенмен ăста пулнă.
шĕшкĕ авмасăр мăйăр татаймăн.

- Как ты понимаешь эти пословицы?

Итлетпĕр.

Ёмёт

Капитан карттусĕ
Килĕшет сана –
Эсĕ, пĕчĕк тусăм,
Ёмётлен кăна.
Тинĕсре те пулăн,
Пулăн капитан –
Лайăх, тăрăшуллă
Вĕренсен шкулта.
Отпускри пиччӗ пек
Ăслă-тăнлă пул.
Океан хумне те
Касĕ карапу.
Ёмётĕн карапĕ
Аллунта халь сан –
Эс ăна, апла тăк,
Тӳрĕ тыт ялан.

Слован Савкай

килĕшет сана – тебе идет
ёмётлен кăна – только мечтай
океан хумне касĕ – будет бороздить волны океана
ёмётĕн карапĕ аллунта – в руках корабль мечты

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- К кому обращается автор в стихотворении?
- Чтобы мечта мальчика сбылась, какой наказ дает ему поэт? Прочитай.
- Какова главная мысль этого стихотворения?

Групп. Раб.

- Выделите ключевые слова. Прочитайте, соблюдая знаки препинания и выделяя голосом ключевые слова. Оцените чтение друг друга.

Вула. Хăв вуланине хакла.

Кулине

Шыв ăсма тухсассăн
Пĕчĕк Кулине
Çăл тĕпне пăхсассăн
Курчĕ куллине.
Диктор пăхать тейĕн
Телевизортан.
«Диктор пулап», – терĕ
Вăл çак самантра.
Ун сасси те лайăх,
Вăл хора çӳрет.
Диктор пек сăпайлă
Каласма пĕлет.

Слован Савкай

шыв ăсма тухсассăн – когда вышла за водой
çăл тĕпне пăхсассăн – когда посмотрела на дно колодца
çак самантра – в этот момент
сăпайлă - вежливо

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кто главный герой стихотворения?
- Как ты ее представил? Какая она девочка?
- Какую профессир решила выбрать Кулине? Как пришла к ней эта мысль? Найди ответ в стихотворении.
- Как ты думаешь, сможет ли она стать диктором? Докажи свой ответ словами из стихотворения.

Групп. Раб.

- Выделите ключевые слова. Прочитайте, соблюдая знаки препинания и выделяя голосом ключевые слова. Оцените чтение друг друга.

Итлетпĕр.

Космонавт пулатăп

Мĕн пулнă-ши Кируша,
Харсăр пĕчĕк чăваша?
Сарă хĕвелпе пĕрлех
Тăчĕ паян ир-ирех.
Тăчĕ те çăл шывĕпе
Рехетленсе çăвăнчĕ,
Тĕрĕллĕ ал шăллипе
Хул-çурăмне сăтăрчĕ.
Унтан пĕвне вылятса
Хуçкаланма тытăнчĕ.
Шухă тихалла часах
Вăрманалла ыткăнчĕ.
— Пилĕк çухрăм таранах
Манăн паян чупмалла,
Пĕчĕкрен, ачаранах
Вайлă, паттăр пулмалла.
Пĕр сехет иртсен ача
Киле çитрĕ хашкаса.
Эпĕ ыйтрăм Кирушран:
— Ма аплах асапланан?
— Андриян асатте пек
Космонавт пуласшăн эп.
Тĕнче уçлăхне вĕçесшĕн,
Çăлтăрсем татса килесшĕн.

Петĕр Çăлкуç

харсăр – смелый, усердный

рехетленсе çăвăнчĕ - умывался, наслаждаясь
хуçкаланма тытăнчĕ – начал разминаться
шухă тихалла ыткăнчĕ — помчался как резвый жеребенок
хашкаса – шумно дыша
ма аплах асапланан – что так мучаешься
тĕнче уçлăхне вĕçесшĕн – хочу полететь в космос
çăлтăрсем татса килесшĕн – хочу сорвать и привезти звезды

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кто главный герой стихотворения?
- Кем хочет стать Кируш? Прочитай.
- Что для этого делает мальчик? Прочитай.

Групп. Раб.

- Выделите ключевые слова. Прочитайте, соблюдая знаки препинания и выделяя голосом ключевые слова. Оцените чтение друг друга.

- Из трех прочитанных стихотворений («Ĕмĕт», «Кулине», «Космонавт пулатăп») выбери понравившееся и выучи наизусть.

Словарьпе паллаш. Вула.

Ĕмĕт

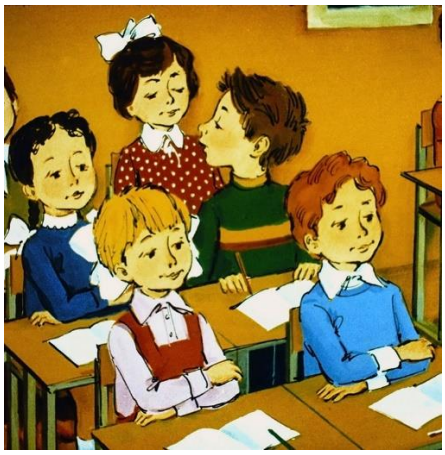

— Ачасем, сочинени çырăр, — терĕ учительница.

Ачасем ĕçлеме пуçларĕç.

Маша Степанова кăшт шухăшларĕ те: «Манăн Лисук аппа пек пуласчĕ, — тесе çырса хучĕ. – Вăл фермăра ĕне сăвать. Ăна пурте мухтаççĕ, сăн ўкерчĕкне хаçатра та пичетлеççĕ. Унăн ĕçĕ пархатарлă. Эпĕ хамăн ĕмĕте пурнăçлатăпах...»

«Çулла эпĕ Шупашкарта пултăм, — çырать Надя Максимова. – Атăл хĕрринче пултăм. Атте мана столовăйне илсе килчĕ. Мĕн чухлĕ халăх апат çиеççĕ унта! Апат-çимĕççĕ миçе тĕрлĕ! Çынсем столовăйĕнчен тулли кăмăлпа тухаççĕ. Шурă калпаклă аппасем те хаваслă. Эпир те кăмăллăн тухрăмăр столовăйĕнчен. Çакăн хыççăн çĕнĕ ĕмĕт çуралчĕ манăн: ӳссен повар пуласчĕ тетĕп».

«Манăн ĕмĕт – карап хуçи пуласси, — çырчĕ Вова Александров. – Тинĕсре çӳрекенни мар, тăван хирте тыр-пул пухаканни. Мотор кĕвĕ кĕвĕлетĕр, эпĕ юрă шăрантарам. Ылтăн пучах пуç тайтăр, янкăр тӳпе килентĕр... Ĕмĕтленнине пурнăçлама лайăх вĕренмелле. Эпĕ ав «виççĕ» паллăпа çеç вĕренетĕп». Кăштах шухăшласа ларнă хыççăн: «Ĕмĕтленнине тăватăпах. Пулатăпах эпĕ карап капитанĕ. Павăл пичче пек пулатăп. Вăл пирĕн ялти чи маттур комбайнер!» — тесе çырса хучĕ.

Ĕмĕтсем çунатлă ачасен! Кашниех вăтам шкул пĕтересшĕн, малалла вĕренесшĕн. Петя Венедиктов Марс çине çитме ĕмĕтленет. Юрий Петров тинĕссемпе океансен тĕпĕпе çӳресшĕн...

Петĕр Çăлкуç çырни тăрăх.

унăн ĕçĕ пархатарлă – ее труд благодарный
тулли кăмăлпа – с хорошим настроением
кĕвĕ кĕвĕлетĕр – пусть слагает мелодию
юрă шăрантарам – буду распевать песни
пуç тайтăр – пусть кланяется
янкăр тӳпе килентĕр – ясное небо пусть наслаждается

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови героев рассказа.
- О чем мечтает каждый из героев? Найди и прочитай.

- Что нужно, чтобы мечта каждого из детей сбылась?
- Какова главная мысль этого рассказа?

Творч. Зад.

О чем ты мечтаешь? Кем ты хочешь быть, когда вырастишь? Расскажи об этом друзьям.

Вула.

Хăвăртрах çитĕнесчĕ

Ачасен чи пысăк ĕмĕчĕ мĕн тетĕр-и эсир? Эпĕ сире пĕлтеретĕп, манăн чи пысăк ĕмĕт вăл – хăвăртрах çитĕнсе пысăк çын пуласси.

Пĕрре эпир Гальăпа шкултан таврăнатпăр. Пушмаксене хывса çара уран пыратпăр. Пире хирĕç салтакла тумланнă çын утса килет. Анчахрах салтакран таврăннă Коля пичче пулчĕ ку.

– Ăçта кайнă эсир, хĕрсем? Мĕн чĕнместĕр, чиперккесем? – ыйтрĕ вăл пирĕнтен.

Эпир пĕр сăмах та чĕнменнипе вăл малалла утса кайрĕ. Эпир çерем çине лартăмăр та пушмаксене тăхăнтăмăр.

Мĕн терĕ-ха пире Коля пичче? Хĕрсем терĕ, апла эпир ачасем мар, эпир – çиттĕннĕ çынсем. Гальăпа иксĕмĕр пĕр-пĕрин çине пăхрăмăр. Мана Галя, чăнах та, ўснĕ пек курăнчĕ, апла эпĕ те ўснĕ пулĕ.

Чăнах та çитĕннĕ-ши эпĕ? Киле çитсен мăн тĕкĕр умне пырса чылайччен пăхса тăтăм хам çине, анчах ним улшăннине те асăрхамарăм. Арçын ачанни пек пĕчĕк сăмса та, тута та, çўçĕм те малтанхи пекех.

Эпĕ тура илетĕп те çўç пайăркисене якатса хĕрлĕ тĕслĕ хăю татăкĕпе çыхса лартатăп. Унтан витрепе шыв илсе урай çăватăп.

Анне ман çине тĕлĕнсе пăхать. Ара, тĕлĕнмесĕр. Хам çўçе те эпĕ анне вăрçмасăр нихçан та тирпейлемен. Урайне вара... Ку ĕмĕрне пулман япала.

– Надя, хĕрĕм! Мĕн пулчĕ сана?

– Анне, эпĕ халĕ хĕр пулнă ĕнтĕ, хĕр тасана юратать теттĕнччĕ вĕт эсĕ.

– Чим-ха, эпĕ ăнлансах çитереймерĕм сана, ачам.

– Анне, эпĕ ача мар ĕнтĕ текех. Пире Гальăпа иксĕмĕре Коля пичче хĕрсем терĕ. Апла эпир – çитĕннĕ çынсем.

Анне мана хăй çумне ыталаса çупăрларĕ.

– Çапла, хĕрĕм. Эсĕ, чăнах та, çитĕннĕ ĕнтĕ. Апла пулсан хăвна арçын ача пек мар, хĕр ача пек тыткала, юрĕ-и? Çакна асра тыт, хĕр ачан яланах тасапа тирпейлĕхшĕн тăрăшас пулать.

– Ăнлантăм, анне.

– Апла эпĕ те санран малалла пулăшу кĕтме пултаратăп, çапла-и?

– Эпĕ яланах сана пулăшăп, аннеçĕм. Халĕ эпĕ пысăк вĕт.

Анне ман çине çав тери ăшшăн, юратса пăхать. Мана та халĕ çав тери лайăх. Ара, эпĕ çитĕннĕ çын-çке-ха.

Елизавета Осипова çырни тăрăх.

çара уран – босиком
тĕкĕр – зеркало
ĕмĕрне пулман япала – никогда этого не было
çитĕннĕ çынсем – взрослые люди
хăй çумне ыталаса çупăрларĕ – прижала к себе

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Какая мечта была у девочки? Как она поняла, что она уже взрослая?
- Как изменилось поведение Нади после встречи с Колей?
- Прочитай последний абзац. Как ты думаешь, почему всем стало хорошо?

➢ Какова главная мысль рассказа?

Итлетпĕр.

Шутласа вылямалли сăвă

Пилеш йывăç – сиктĕрме
Пепкесене сиктерме.
Пире анне ӳстерет
Çĕр-шыв ятне çĕклеме.
Çĕр-шыв чапне ӳстерме
Çирĕп сывлăх кирлĕрех.
Çитĕ ахаль çӳреме –
Вăй выляма килĕрех!
Кам космосра пулмалла,
Камăн кунта юлмалла,
Çĕр çинче те ырă ят
Тупас тенĕ çын тупать.
Эп – Гагарин, эс – Титов.
Эс – Валерий Соколов.
Андриян пекех маттур
Кам пулас тет?..
Тух, Якур!

Мария Волкова

сиктĕрме – шест

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

➢ В какой форме написано это стихотворение?

- Это фольклорное произведение или авторское?
- Кто автор этого стихотворения? Какие произведения этого автора ты читал?
- Что ты знаешь о тех людях, которые упомянуты в считалке? Расскажи.

Творч. Раб. Поиграйте в любую игру с водящим. Для выбора водящего используйте последнюю часть стихотворения:

Эп – Гагарин, эс – Титов.
Эс – Валерий Соколов.
Андриян пекех маттур
Кам пулас тет?..
Тух, Якур!

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Прочитай название следующего произведения, переведи на русский язык. Кто автор этого стихотворения? Известно ли тебе это стихотворение на русском языке?

Итлетпĕр.

Лайăх тени мĕн тени, япăх тени мĕн тени

Ывăл,
чĕпĕ хăраххи,
ашшĕне тĕпчерĕ:
– Мĕн пулать вăл
лайăххи,
япăххи
мĕскер вăл?
Вăрттăн шухăш,
Ку ак çирĕппĕн калать:
Ан çап
хăвăнтан
кам пĕчĕк!
Питĕ лайăх
ку ача,
ăслă
тăнлă питĕ.

тупата,
çуккă ман
пĕрре те, –
ашшĕ панă хурава
çак сăвва
кĕртетĕп.
– Тулта пăр çапать
хаяр,
çил улать
пит каскăн, –
кашниех пĕлет –
Начар
уçăлма тухмашкăн.
Çумăр иртрĕ,
тин-тинех
çут тĕнче
хĕвеллĕ.
Пур ваттипе вĕттине
ку вара
пит меллĕ.
Ывăл
хăрăмран хура,
пичĕ
пит лапраллă, –
ўчĕ ун
хĕн çеç курать,
ку вăл
япăх,
паллă.
Пурăнать ача
пит туслă
супăньпе,
шăл щеткипе, –
Ула куракран
пĕри
тарнă, – хуса çитĕр!
Ку –
хăравçă,
чăх чĕри,
ку вăл –
япăх питĕ.
Ку ак
çўреме хавас
пылчăкран тухмасăр.
Ун пирки
тўрех калас:
япăх вăл,
тăрлавсăр.
Ку ак
аттине тасатнă,
калушне те
çунă.
Хăй вăл
пĕчĕкçĕ пулсан та
тăнĕ
пысăк унăн.
Асăнтах
çак пултăр сан,
çакна ан ман
ўлĕм:
кам халь
тăмсаккай пулсан,
ўссен те
тăмсай пулĕ.
Ывăл кайрĕ
савăнсах,

ку ача вăл
питĕ ăслă,
питĕ кăмăллă,
чипер.
Пĕр-пĕр чăрсăр,
çиллемес
йăваша
хĕнет-и, –
ман ăна
кĕртес килмест
çак кĕнекене те.

тытрĕ
çирĕп ĕмĕт:
– Лайăх тăвăп
яланах,
япăх тумăп ĕмĕр.

Владимир Маяковский

лайăх тени мĕн тени – что такое хорошо
япăх тени мĕн тени – что такое плохо

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Это стихотворение с русского языка перевел народный поэт Чувашии Петр Петрович Хусанкай.

Групп. Раб.

- Сравните перевод и подлинник стихотворения, найдите соответствия.
- Какие рисунки сделали бы вы к этому стихотворению?

Вула - Прочитай. Назови тему стихотворения.

Лартар симĕс йывăçсем
Айтăр тухар тантăшсем,
Пурте аслă урама.
Лартар симĕс йывăçсем:
Хурăн, йăмра, хурама.

Пирĕн ешĕл йывăçсем
Ӳсчĕр анлăн кашласа.
Вĕсем çинче кайăксем
Ларччăр юрă юрласа

Пирĕн аслă урамсем
Илемленччĕр çулсерен
Эпир уншăн, ачасем
Тăрăшатпăр чĕререн.

Василий Давыдов-Анатри

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- К чему призывает герой стихотворения своих сверстников? Прочитай эти строчки.
- О чем мечтает лирический герой? Прочитай.
- Какова главная мысль этого стихотворения?
- Найди рифмующиеся строчки и прочитай.
- Кто автор стихотворения? Какие произведения этого автора ты читал?

Давыдов-Анатри Василий Иванович – поэт-песенник, заслуженный работник культуры Чувашской АССР и РСФСР, народный поэт Чувашской ССР, Почетный гражданин г. Чебоксары, заслуженный деятель музыкального общества Чувашской Республики. Многие книги **Давыдова-Анатри** посвящены юным читателям.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ёçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Прочитай название следующего стихотворения.
- По названию и по иллюстрации сделай предположение о содержании стихотворения.

Вула.

Ёмёт пысăк

Атте манăн — тимĕрç.
Анне — бригадир.
Пиччеçĕм Владимир
Çарта командир.

Аван вĕсен ĕçĕ —
Эп уншăн хавас.
„Эс кам пула(тă)н?"—
теççĕ,
Ах, кам-ши пулас?

Пит пысăк-çке ёмёт,
Умра ĕç нумай:
Хуть пăр эсĕ çĕмĕр,
Хуть кай ГЭС тума.

Çук, ман вĕренесчĕ
Учĕнăй ĕçне.
Татах та çĕклесчĕ
Çĕр-шывăн чапне.

Петр Ялкир

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кем работают родные лирического героя? Прочитай.
- Кем он хочет стать? Найди в стихотворении и прочитай.
- Кто автор стихотворения?

Петр Алексеевич Тихонов (литературное имя – Петр Ялкир) – известный чувашский поэт, прозаик, переводчик. Поэт много писал для детей. Юным

читателям адресованы книги стихов «Ёмётсем пысăк» («Мечты большие»), «Сас паллисен хули» («Городок букв»), «Янăравлă шăнкăрав» («Звонкий звонок») и другие.

Групп. Раб Выделите ключевые слова в стихотворении, научитесь выразительно читать. Прочитайте и оцените чтение друг друга.

ПУШĂ ВĂХĂТРА. – В СВОБОДНОЕ ВРЕМЯ.

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Кирек мĕнле ĕç те ăстаран хăрать.
Кирек ăçта пырсан та алла пĕр ĕç.
Мухтанчăк – пуш енчĕк.
Ху аван та – çын та аван, ху усал та – çын та усал.

- Как ты понимаешь эти пословицы?

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Пользуясь известными тебе способами сделай предположение о теме следующего стихотворения. Проверь себя, прочитав его.

Вула.

Мурка пулăç

Пирен умри кӳлĕре
Пулăсем ĕрчеççĕ,
Карассем сĕрекере
Ылтăн пек çиçеççĕ.
Пичче тытнă караса
Эпĕ вăрттăн йăпшăнатăп,
Мурка мĕн тăвать – сăнатăп:
Мурка тяппине çĕклет,
Хускалмасăр тем кĕтет.
Сас памасăр эп выртатăп,

Муркăна та сĕнтĕм.
Мурка çирĕ мăрлатса.
Эпĕ вара пĕлтĕм:
Мурка пулă юратать,
Пулă кирлĕ ӳлĕм.
Халь хăех чупса анать
Шыв хĕрне каç кӳлĕм.

Хам ăшра çапла шутлатăп:
Мурка та пулă тытасшăн,
Мурка, кур, пулăç пуласшăн.

Виталий Шемекеев

ĕрчеççĕ – водятся
сĕрекере – в сети
ылтăн пек çиçеççĕ – блестят как золото
сĕнтĕм – предложил
пулă кирлĕ ӳлĕм – в дальнейшем нужна рыба
вăрттăн йăпшăнатăп, сăнатăп – притаившись, наблюдаю

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как лирический герой стихотворения понял, что его кошка любит рыбу?
- Как называется стихотворение? Ты согласен с таким названием? Обоснуй свой ответ.

Творч. Раб. У тебя, наверное, есть четвероногий друг. Расскажи о нем своим друзьям.

	Итлетпĕр.

Марукпа упа

Марук кайнă кăмпана
Пĕр-пĕччен сĕм вăрмана.
Пынă-пынă та çулпа
Вăл тĕл пулнă упана.

Упаран ыйтать Марук:
– Санăн ма карçинкка çук?
Карçинккасăр вăрмана
Çӳремеççĕ кăмпана.
Упа пăхнă тĕлĕнсе:
«Ку мĕнле ача? – тесе. –
Пĕчĕк çеç хăй – хăрамасть,
Пытанмасть, йĕрсе ямасть».
Тĕлĕннипе аптраса
Упа утнă пăрăнса.
Çук, Марук юлмасть унран,
Кăшкăрать: «Эй, утаман,
Эс хăрарăн-им манран?
Ан хăра, эп усал мар,
Кил, пĕрле кăмпа татар!»

Виталий Шемекеев

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови главного героя произведения.
- Как ты думаешь, какая она девочка?
- Кого встретила Марук в лесу? Прочитай.
- Как вела себя Марук с медведем? Прочитай.
- На что похоже стихотворение? Почему?

  Парн. Раб. Найдите в стихотворении рифмующиеся слова. Научитесь читать выразительно. Прочитайте друг другу и оцените чтение друг друга.

Вула. – Прочитай. Оцени свое чтение.

Маюкпа Анук

Маюка Анук калать:
– Урамра хĕвел пăхать...
Ав, пӳрте те вăл кĕрет –
Выляма пире чĕнет.
Тух-ха, Маюк, урама,
Выльăпăр пытанмалла,
Хыт чупса ăмăртмалла.
Выльăпăр ывăниччен,
Кăмăлăмăр туличчен.

Виталий Шемекеев

Пытанмалла выляма.
Анука Маюк калать:
– Эс ытла та ир çӳрен,
Ĕçлĕ çынна кансĕрлен.
Пушанман эп – ху куран,
Ĕçĕ шутсăр нумай ман:
Вырăна пуçтармалла,
Кушака сĕт памалла,
Урайне те шăлмалла,
Кашăк-тирĕк çумалла –
Аннене пулăшмалла.
Эс те кай, Анук, киле
Пулăш хăвăн аннӳне.
Иксĕмĕр кайран вара
Тĕл пулăпăр урамра,

ĕçлĕ çынна кансĕрлен – мешаешь занятому человеку
выльăпăр ывăниччен – поиграем до усталости
выльăпăр кăмăлăмăр туличчен – насладимся игрой

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови главных героев стихотворения.
- Куда приглашает Анук подругу? Прочитай.
- Почему Маюк не соглашается? Прочитай.
- Что предлагает Маюк подруге? Найди в стихотворении.
- Кто автор этого стихотворения? Какие стихи этого автора ты читал?

Парн. Раб. Стихотворение построено в форме диалога. Прочитайте его по ролям. Оцените свое чтение.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Кто автор следующего произведения?
- Какие произведения этого автора ты читал?

➢ Прочитай название, познакомься со словарем, рассмотри иллюстрацию и сделай предположение о содержании рассказа.

Итлетпĕр.

Ларса курман

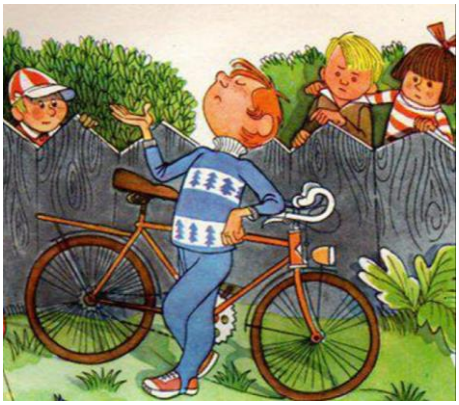

Хуларан яла килнĕ ача тантăшĕсем умĕнче мухтанать:

— Эпĕ тем çине те ларса курнă, — пуçне каçăртать хула ачи. Вара пӳрне хуçсах шутлама тытăнать: — автобуспа, троллейбуспа çӳренĕ, таксипе ярăннă, пăрахутпа ишнĕ, самолетпа вĕçнĕ... Эсир вара?

— Эпир лаша çине ларса çӳренĕ, — тавăрать ял ачисенчен пĕри. — Эсĕ лаша утланса курнă-и?

— Ун йышши транспорт та пур-им вара? — пуçне кăтăртаттарса илет хăна.

— Пур çав.

— Эппин, ман ларса курманни те юлнă иккен-ха, — пуçне лăштах усать пĕчĕк хăна.

— Ан кулян, — хăпартлантарма тăрăшаççĕ ăна ял ачисем, — пирĕнпе тусла пулсан лаша çине те ларса курăн...

А. Савельев-Сас

пуçне каçăртать — задирает нос
пӳрне хуçсах шутлама тытăнать — начинает считать, загибая пальцы
тавăрать ял ачисенчен пĕри — отвечает один из деревенских детей
Лаша утланса курнă-и? — Пробовал ездить верхом на лошади?
пуçне кăтăртаттарса илет — почесывает голову

пуçне лăштах усать – тут же голову повесил
хăпартлантарма тăрăшаççĕ – стараются прибодрить

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кто главный герой этого рассказа?
- Где он живет?
- Куда он приехал?
- Чем хвастался мальчик?
- Как отреагировали на хвастовство городского гостя деревенские мальчишки? Найди в тексте и прочитай.
- Как дети успокаивали расстроившегося гостя?
- Какой эпизод из рассказа проиллюстрировал художник? Прочитай.
- Какое настроение вызвал этот рассказ у тебя?

Групп. Раб. Прочитайте рассказ по ролям.

Вула.

Пур çĕрте те хĕвел

Чашăк-тирĕк шăкăртатрĕ,
Юля кухньăна тасатрĕ.
Пур çĕрте те ав епле
Йăлкăшса çиçет шевле.
Юля ывăнми ĕçлерĕ:
Çурĕ, шăлчĕ, тирпейлерĕ.
Тасине кура тĕпел
Кантăкран кĕрет хĕвел.

Пĕлĕт хупласан та хĕвеле,
Куç хĕсет ачашшăн сар шевле.

Людмила Симонова

чашăк-тирĕк шăкăртатрĕ – звенела посуда
йăлкăшса çиçет шевле – ярко сияют лучи солнца
тасине кура тĕпел – потому что в комнате чисто
пĕлĕт хупласан та хĕвеле – если даже облако закроет

солнце
куç хĕсет ачашшăн сар шевле – нежно подмигивает лучик

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Почему автор дал своему стихотворению такое название?
- Чем занимается Юля?
- Какие слова повторяются в стихотворении? Как ты думаешь, для чего автор несколько раз использует слова «хĕвел» и «шевле»?
- Какова главная мысль стихотворения?

Парн. Раб. Выделите в стихотворении ключевые слова. Прочитайте и оцените свое чтение.

Итлетпĕр.

Кирук

Борисăн куккăшĕ хулара пурăнать. Вĕсен Коля ятлă ачи пур. Кашни çулах каникула яла килет вăл. Коля Бориса хулара мĕн пулни, мĕн курни çинчен каласа парать. Хăш чухне нумай пĕлнипе мухтанса Борисран тăрăхласа илет.

– Мĕн вăл троллейбус, трамвай! Пирĕн унта тем те пур! Сирĕн ялта ним те çук.

– Зерномет пур. Хулара çук ун пекки, – терĕ Борис.

– Мĕн вăл?

– Аттене кăнтăрлахи апат çитерме кайсан хăвах курăн. Борис парăнасшăн пулмарĕ.

– Сирĕн ялта клоун пур-и?

– Сирĕн Кирук пур-и?

– Çук. Каласа пар-ха, кам вăл?

– Хĕлле çара пуçăн, çара уран çӳрет. Каç пулсан кашта çинче çывăрать. Кирук нихçан та шывпа çăвăнмасть. Вăл супăне пĕлмест. Хăйăрпа, кĕлпе çăвăнать. Мунча кĕмест.

– Тискер çын пуль вăл?

– Çавна та пĕлмерĕн! Нимĕнле çын та мар. Автан вăл! – кулса ячĕ Борис. – Эпир хуларине пурне те пĕлместпĕр, эсĕ – ялтине. Апла ним мухтанмалли те çук.

Юлташĕ кăмăлсăр ларнине асăрхасан çапла каларĕ:

– Нихăçан та ан мухтан!

Александр Миллин çырни тăрăх.

тăрăхласа илет – насмехается
тем те пур – есть все, что угодно
кăмăлсăр ларнине асăрхасан – заметив плохое настроение

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Назови героев рассказа. Кем являются они друг другу?
- Как вел себя Коля по отношению к Борису?
- Как подшутил над Колей Борис?
- Найди в тексте и прочитай главную мысль рассказа.
- Прочитайте рассказ по ролям.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделай предположение о содержании текста, пользуясь известными тебе способами. Проверь его, прослушав рассказ.

Итлетпĕр.

Килĕшӳ туни

Эпир, шăллăмпа иксĕмĕр, компьютер умĕнче ларса мультик пăхма юрататпăр. Костя ăслă кушак çинчен куçне илмест: «Шăшисене епле ăса вĕрентет вăл», – тет хаваслăн. Манăн хоккей пăхас килчĕ, çавăнпа

урăх программăна куçарас терĕм. Шăллăма çакă килĕшмерĕ. Эпир хирĕçсе кайрăмăр.

Асанне пычĕ те:

– Кăмăл кăмăла савать, ăслăраххи килĕшӳ тупать, – терĕ.

Эпĕ Костьăран пысăкрах, эппин ăслăрах ĕнтĕ. Çавăнпа пăрăнса утрăм. Юрать, пирĕн Анчав ятлă кушак çури пур. Хамăн кӳренчĕк кăмăла пусарас тесе кушак патне пытăм та ăна тытрăм. Вăл ман çума çыпăçрĕ.

Эпĕ ăна ачашларăм. Анчав мăрăлтатма пуçларĕ, ачашланчĕ.

Кăмăла кура кушак та улшăнать иккен. Асанне калани тӳрре килчĕ – кăмăла май кăмăл улшăнчĕ, килĕшӳ те тупăнчĕ.

Эпĕ текех Костя шăллăма кӳренместĕп. Çитĕнсе ăс пухсан вăл та манпа килĕшӳ шырама пуçлатех. Пĕр-пĕрне çул парсан пурăнма та çăмăлрах.

Николай Ишентей çырни тăрăх

килĕшӳ – соглашение
хирĕçсе кайрăмăр – поссорились
кăмăл кăмăла савать – душа на добро добром отзывается
ăслăраххи килĕшӳ тупать – умный находит соглашение
çавăнпа пăрăнса утрăм – поэтому отошел, уступил
хамăн кӳренчĕк кăмăла пусарас тесе – чтобы рассеять свою обиду
çыпăçрĕ - прижался
калани тӳрре килчĕ - сказанное оправдалось
пĕр-пĕрне çул парсан – если уступить друг другу

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Почему братья поссорились?
- Почему старший брат уступил младшему?
- Что помогло герою рассказа успокоиться?
  Групп. Раб. Найдите в рассказе пословицу. Как вы ее понимаете?
- В чем главная мысль этого рассказа?

Итлетпĕр.

Шут сăвви

Пĕрре, иккĕ, виççĕ, тăваттă...
Эп шутлатăп хурсене,
Пĕчĕкçеç чĕпписене,
Пахчари чечексене,
Урамри ачасене,
Алăри пӳрнесене.
Пиллĕк, улттă, çиччĕ, саккăр...
Эпĕ халĕ çиччĕре,
Шав шутлатăп тĕлĕкре,
Куçăма уçсан – пӳртре,
Тумлансассăн – урамра,
Май килсессĕн – вăйăра.
Тăххăр, вуннă... Тух та ӳк,
Сан валли тек вырăн çук.

Людмила Сорокина

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Как ты думаешь, можно считать это стихотворение считалкой? Почему ты так думаешь?
- Перескажи сюжет стихотворения.
- Прочитай отрывок о том, кого и что пересчитывает герой.

- Прочитай отрывок, где и когда герой стихотворения считает.

Групп. Раб.

- Определите места пауз, ключевые слова для выделения голосом, темп чтения. Научитесь читать выразительно.
- Выучите считалку наизусть.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Прочитай название, рассмотри иллюстрацию и сделай предположение о содержании рассказа.

Вула.

Хамăркка

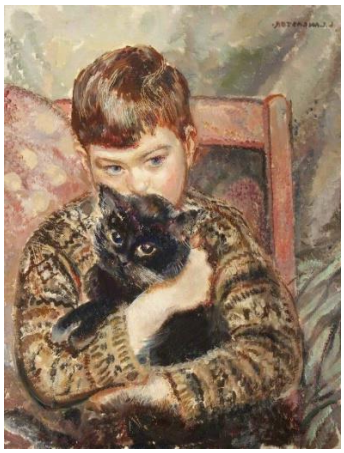

Маруç аппан Хамăркка ятлă кушак çури пур.

Пĕррехинче Маруç аппа ăна пасара илсе тухрĕ те хĕрарăмпа арçын ачана тыттарчĕ. Амăшĕпе ывăлĕ пулчĕç кусем.

Хĕрарăмĕ Маруç аппана укçа парасшăн пулчĕ.

– Укçасăрах паратăп, пирĕн килте кушак пур, – терĕ Маруç аппа.

Арçын ачана çапла каларĕ:

– Юратса пăх. Апат çеç мар, шыв ярса пар. Унăн та çăварĕ типет, санăн çеç мар. Савăтне ир те каç тасатса тăр. Кушаксем тасалăха юратаççĕ.

– Ăнлантăн-и, Сашук? – ыйтрĕ ывăлĕнчен амăшĕ.

–Ăнлантăм, – тавăрчĕ ача.

Çапла пĕлчĕ Хамăркка Маруç аппа килĕнче хăй ытлашши пулнине. Çавăнпа ăна Сашука парса яраççĕ. Ăçта илсе каяççĕ-ши ăна?

– Анне, кур-ха, епле пысăк та çаврака кушакăн

куçĕсем. Илемлĕ вĕт пирĕн Мăркка?

— Çав тери илемлĕ.

— Малашне вăл хамăрăнах пулать-и? — тĕпчерĕ ача.

— Камăн пултăр-ха тата? Хамăрăн, паллах, — йăл кулчĕ амăшĕ.

— Пин çулах хамăрăн-и?

Амăшĕ кулса ячĕ.

— Ĕмĕрлĕхех. Пин çул нимле чĕр чун та пурăнмасть. Кушаксем, вĕсене лайăх пăхсан, çирĕм çултан иртме пултараççĕ.

— Мăркка-Хамăркка, эсĕ пурăнатăнах пин çул. Сана эпир питĕ лайăх пăхăпăр.

Сашук япăх ача мар. Туслă вăл кушакпа. Телевизорпа интереслĕ кино курнă чух кресло çинче Хамăрккапа пĕрлех лараççĕ. Сашук урок тунă вăхăтра кушак сĕтел çине пырса ларать.

Арçын ачан юратнă фильмĕсем пур: пĕри — телевизорпа час-часах кăтартакан «Солдаты» кино, тепри, «Гарри Поттер», килте пĕччен чух компьютерпа курать. Хамăркка та юратать ку фильмсене.

Салтаксем çинчен ўкернĕ фильмри Соколова Сашук уйрăмах килĕштерет, ўссен ун пек маттур салтак пулма ĕмĕтленет. Хамăрккана та Сокол тесе чĕнет вара. Гарри Поттерпа интересленсе кайрĕ те Хамăрккаран Гарри туса хучĕ. Вăхăтлăх, паллах. Хамăркка вăл Хамăркка. Нимле Сокол та, нимле Гарри те мар.

Галина Матвеева çырни тăрăх.

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. — Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Почему кошку назвали Хамăркка? Прочитай слова и обьясни происхождение слова Хамăркка: **хамăрăн, Мăркка, Хамăркка.**
- Как Хамăркка попала к Саше?
- О чем беспокоился Саша по дороге с рынка?
- Как относится Саша к своему питомцу? Любит ли мальчика Хамăркка? Докажи примерами из текста.

Групп. Раб. На сколько частей можно разделить этот рассказ? Прочитайте и озаглавьте каждую часть.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

➢ Сделай предположение о содержании следующего рассказа, пользуясь известными способами. Проверь его, прослушав рассказ.

Итлетпĕр.

Канихвет

Эпир пӳрт умĕнче выляса ларатпăр: эпĕ, пирĕн йытă Тузик тата кӳршĕри Бобик. Вăл Тузикран пысăкрах. Çулĕсемпе те аслăрах. Анчах ăслăрах мар пуль тетĕп, мĕншĕн тесен эпĕ Тузика: «Тяппуна пар!» – тетĕп те, вăл тӳрех урине тăсать. Бобик ăнланмасть. Патак ывăтсан та Тузик тӳрех чупса каять, çăварĕпе хыпса килсе тыттарать. Тузик ăслăрах, мĕн хушнине йăлт тăвать. Атте вĕрентнĕ ăна.

Асанне лавккана кайнă. Канихвет туяннă. Виçĕ канихвет пачĕ. Вăл пĕлет эпĕ пылак юратнине. «Пылак нумай çи-ха – шăлусене хурт çисе ярать», – йĕкĕлтет асатте. Эпĕ канихветра пĕр хурт та курман. Вăл юри каланине ăнланатăп.

Икĕ канихветне çирĕм, виççĕмĕшне Тузика патăм. Пĕрне Бобика памаллаччĕ ман – чăтаймарăм: ытла та тутлă туйăнчĕ. Бобик ман çине пăхса илчĕ те килĕ еннелле пусăрăлчăклăн утрĕ.

Çав вăхăтра Гриша килчĕ. Вăл кăштах чăрсăртарах ача.

Гриша манпа юнашар ларсанах Тузик ун патне пычĕ те шăршлама пуçларĕ. Йытăсем шăршласа çын çинчен пĕлеççĕ: усал-и вăл е ырă-и. Куна мана атте каланă. Те хăрарĕ Гриша пирĕн йытăран, те килĕшмерĕ ăна ку – пĕр сăлтавсăрах урипе тапрĕ. Тузик нăйлатса хапха айĕнчен кĕрсе тарчĕ.

Эпĕ Гришăна тарăхрăм та чышса ятăм. Вăл тăчĕ те мана çĕр çине ӳкерчĕ. Çав вăхăтра Бобик вĕрсе çитрĕ, Гришăна

шăлавар пĕççинчен каплаттарчĕ. Гриша тăчĕ те йĕрсе тарчĕ. Бобик пысăк та усал йытă мар пулсан та çавнашкалах хăюллине эпĕ пĕлмен те. Çавăнпа паçăр канихвет паманшăн аван мар пулчĕ мана. Хăвăрт пӳрте кĕрсе канихвет илсе тухрăм. «Харăсах çисе яма кирлĕ мар, пĕччĕккĕн çиес пулать», – терĕ асанне. Эпĕ ăна Бобикăн паттăрлăхĕ çинчен каласа патăм. «Тузик валли хатĕрленĕ шăмма та ил эппин», – терĕ вăл.

Тузик хăй паян шăмăсăр юлнăшăн кăмăлсăр пулнине кăтартмарĕ. Вăл, паллах, пĕтĕмпех ăнланчĕ.

Арсений Тарасов çырни тăрăх.

йĕкĕлтет – дразнит
чăтаймарăм – не выдержал
пусăрăлчăклăн – расстроенный
чăрсăртарах – наглее
пĕр сăлтавсăрах урипе тапрĕ – без причины толкнул ногой
нăйлатса хапха айĕнчен кĕрсе тарчĕ – визжа убежал в подворотню
тарăхрăм та чышса ятăм – рассердился и толкнул
шăлавар пĕççинчен каплаттарчĕ – схватил за штанины и укусил
çавнашкалах хăюллине – что такой смелый
канихвет паманшăн аван мар пулчĕ мана – мне стало стыдно за то, что не дал конфеты
харăсах çисе яма кирлĕ мар – не надо съедать сразу

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Какого мнения был герой рассказа о каждой из собак?
- Как распорядился мальчик конфетами, которые дала мама?
- Из-за чего подрались мальчики? Найди в тексте это место и прочитай.
- Как проявил себя при этом соседский пес Бобик?
- Почему мальчику стало стыдно перед Бобиком?
- Как он исправил свою вину?
- Перечитай последний абзац. Как ты его понимаешь?
- Назови тему и главную мысль этого рассказа.

Вула.

Тем те пĕр

Сăвăлать Ваççа тем те пĕр:
Шăна чупрĕ тĕпĕр-тепĕр.
Шăши вăйлă кушакран.
Кӳлĕре ишет автан.
Качака кĕрет мунча.
– Ме-ке-ке! – тет
Пĕр ача.

Николай Карай

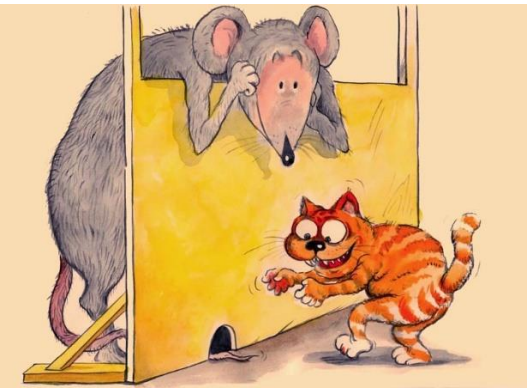

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания

- Какое настроение возникло у тебя после чтения этого стишка?
- Какие небылицы придумал Вася? Расскажи.
- Найди в тексте стихотворения подражательные слова.
- Пользуясь известными тебе способами, подготовься читать стишок выразительно. Прочитай его друзьям.
  Творч. Зад. Попробуйте придумать собственные небылицы.

Итлетпĕр.

Пулăра

Вăлтапа ларать Энтри
Иртенпех шыв хĕрринче.
Кăртăшпа ыраш пăтри
Тем чухлех ун витринче.
– Çупах, – тет вăл, –
Ку ăман
Сан валличчĕ –
Кил, тутан.

Николай Карай

кăртăшпа ыраш пăтри – ерш с пескарем
çупах – лещ
ăман – червяк
тутан – попробуй

- О чем этот стишок?
- Каких рыб поймал Энтри?
- Кого хочет он поймать?
- Кто автор этого стишка? Какие произведения этого автора ты читал?
- Пользуясь известными тебе способами, подготовься читать стишок выразительно. Прочитай его друзьям.
- Выучи стихотворение наизусть.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделай предположение о содержании следующего текста, пользуясь известными способами. Проверь его, прочитав рассказ.

Чи маттури – Урине

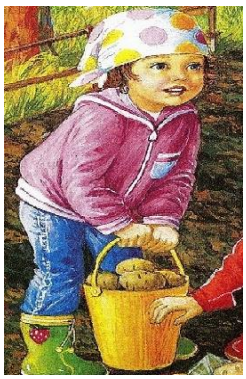

Пирĕн кӳршĕсем çĕр улми кăлараççĕ. Çемйипех тухнă ĕçе. Ачасем те – Павăлпа Микиш, Уринепе Сашук – пысăккисемпе пĕрле ĕçлеççĕ. Çитĕннисем кăлараççĕ, пĕчĕккисем пухаççĕ. Пуринчен те уйрăмах Урине тăрăшать.

Пĕр кана ĕçлесен Павăл Микишпа Сашука хăй патне чĕнсе илчĕ:

– Эсĕ, Микиш, сылтăм аллупа миçе çĕр улми тытма пултаратăн? – ыйтрĕ вăл. – Эпĕ ывăçа виçĕ çĕр улми кĕртме пултартăм!

– Вĕттисене пухсан çирĕм те кĕртме пулĕ, – хуравларĕ Микиш. Хăй çавăнтах сылтăм аллипе вĕтĕ çĕр улмисем пухма тытăнчĕ.

Сашук та унран юлмарĕ.

– Ак, вуннă, – пĕлтерчĕ вăл.

– Ман вун пĕр, – хушса хучĕ Микиш.

Пурте вĕтĕрех те вĕтĕрех çĕр улмисем шырама тытăнчĕç.

– Ман ывăçа вун пилĕк çĕр улми кĕчĕ! – терĕ савăнăçлăн Павăл.

– Манăнне те вун пиллĕк.

– Мĕн тăватăр эсир? – ыйтрĕ ачасенчен амăшĕ.

– Хăшĕн алли пысăкраххине пĕлес тетпĕр-ха, – терĕ Павăл.

– Хăшĕн пысăкрах вара?

– Манăн! – пуçне каçăртрĕ Павăл. – Эпĕ юлашкинчен вун çичĕ çĕр улми пухрăм.

– Урине сирĕнпе ăмăртмарĕ, – терĕ амăшĕ. – Анчах та унăн алли сирĕннинчен чылай пысăккине, вăл сирĕнтен пуринчен те маттуррине эпĕ аякранах асăрхарăм. Эсир çапла айланнă хушăра вăл çичĕ витре çĕр улми пухрĕ. Мĕн пек пысăк унăн алли, епле маттур ман пĕчĕк Урине!

Арçын ачасем палăрмаллах хĕрелсе ĕçе пикенчĕç.

Виталий Енĕш çырни тăрăх.

уйрăмах – особенно

пĕр кана ĕçлесен – немного поработав
ывăçа – в ладонь
çапла айланнă хушăра – пока так возились
палăрмаллах хĕрелсе ĕçе пикенчĕç – заметно покраснев начали работать

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Чем занималась семья в один из дней? Прочитай в первом абзаце.
- На что отвлеклись мальчики? Прочитай.
- Почему мальчикам стало стыдно?
- Что сказала про Урине мама? Прочитай.
- Назови тему и главную мысль рассказа.

ЧĂВАШ ÇĔР-ШЫВĔ – ТĂВАН ÇĔР-ШЫВ

Ваттисен сăмахĕсене вула. Хăв вуланине хакла. – Прочитай пословицы. Оцени свое чтение.

Тăван çĕртен хакли нимĕн те çук.
Тăван çĕр-шыв – çуралнă çĕр-шыв.
Тăван çĕр-шыв – юратнă тăван анне.
Тăан чĕлхе – иксĕлми ăс-тăн çăл куçĕ.
Тăван чĕлхе – халăхăн аваллăхĕ, тăван чĕлхе – халăхăн сумлă та телейлĕ малашлăхĕ.

- Как ты понимаешь эти пословицы?

Итлетпĕр.

Чăваш чĕлхи
Эх, аван-çке урамра:

Ачашлать хĕвел çилхи.
Шăнкăр-шăнкăр юрăра
Шăранать чăваш чĕлхи.

Юмах юпа тăрринче,
Халап хапха тăрринче,
Ыр малашлăх – мал енче,
Килес кунăн çутинче.

Аттене атте тесе
Эп калатăп пуç тайса,
Аннене анне тесе
Эп чĕнетĕп юратса.
Тĕрлĕ-тĕрлĕ чĕлхесем,
Тен, вĕренĕп эп кайран,
Эс, чĕлхем, тăван хĕлхем,
Ĕмĕрех пулан тăван.

Юрий Сементер

çилхе – грива
пуç тайса – кланяясь

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Прочитай первую строфу стихотворения. Какая картина встала в твоем воображении?
- Найди в стихотворении присказку, которая часто встречается в чувашских народных сказках. Как эту присказку продолжает поэт в своем произведении?
- Прочитай третью строфу. Какие слова самые главные для любого человека? Из каких слов видно, что мы уважаем и любим своих родителей?
- Какой вывод делает автор в конце стихотворения?

- Найди в стихотворении скрытое сравнение – метафору. Как у солнца может быть грива? Почему такое сравнение приводит автор?
- Стихотворение называется «Чăваш чĕлхи», но почему-то автор пишет о том, что слышит и чувствует на улице, приводит строки из сказки, говорит о родителях. Почему?
- В чем главная мысль произведения?
- Кто автор этого стихотворения? Какие стихи этого автора ты читал?

Итлетпĕр.

Савнă çĕр, Чăваш çĕр-шывĕ

Авалтан эпир юратнă
Пархатарлă Атăла,
Ун шывне нумай хумхатнă
Тăвалла-анаталла.
Пирĕн халăх ĕмĕтленнĕ
Кун курасшăн малашне.
Сĕм вăрман пире пилленĕ
Сиплĕ уçă сывлăшне.
Ĕмĕр хыççăн ĕмĕр иртрĕ,
Шухăш вĕçрĕ аякка.
Ĕмĕтленнĕ ĕмĕт çитрĕ:
Пирĕн çул-йĕр сарлака.
Пурăнах эс ĕмĕр сывă
Халăхсен кил-йышĕнче,
Савнă çĕр, Чăваш çĕр-шывĕ,
Аслă Атăл хĕрринче!

Петĕр Хусанкай

пархатарлă Атăла – великую, красивую Волгу
хумхатнă тăвалла-анаталла – колесили вверх и вниз

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Что говорит автор о прошлом чувашской земли?
- Что говорит о настоящем?
- Какое пожелание родной земле на будущее звучит в стихотворении?
- Кто автор этого стихотворения? Что ты знаешь об этом авторе?

  Групп. Раб Как нужно читать это стихотворение? Пользуясь известными вам способами, научитесь выразительно читать стихотворение. Прочитайте, оцените свое чтение.

- Выучи стихотворение наизусть.

Вула.

Тăван чĕлхене ан манăр

Пирĕн тăван чĕлхе – чăваш чĕлхи. Чăваш чĕлхипе пирĕн асатте-асаннесем калаçнă. Чăваш чĕлхине вĕсем пире пехиллесе (халалласа) хăварнă. Ытти чĕлхесем тем пек чаплă пулсан та пирĕншĕн ют.

Çакна манса каяс марччĕ – эпир чухăн мар. Пирĕн пуян чĕлхе пур. Вăл çĕр çинчи чи ватă чĕлхесенчен пĕри. Чăваш чĕлхипе нумай-нумай çын калаçать.

Чăвашсем, чĕлхемĕре ан манăр, ăна ан çухатăр! Ăна çухатсан эпир хамăр та çухалăпăр, чăваш ячĕ те çухалĕ.

Сергей Тăваньялсем çырни тăрăх.

пехиллесе (халалласа) хăварнă – благословили
манса каяс марччĕ – не забыть бы.
эпир чухăн мар – мы не бедны
ан çухатăр – не теряйте

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем этот текст?
- Прочитай первый абзац. Что говорит о родном языке автор?
- Прочитай второй абзац. Какие факты о чувашском языке вы узнали?
- Как обращается автор к читателям в конце рассказа? К чему призывает?

  Групп. Раб. С каким настроением нужно читать этот текст? Выделите ключевые слова в тексте. Прочитайте, соблюдая знаки препинания и выделяя ключевые слова. Оцените свое чтение.

Итлетпĕр.

Чăвашла

Чăвашра вăрман та чăвашла кашлать,
Шăпчăк та юрлать кунта халь чăвашла.
Сассăм, пин чĕлхеллĕ халăх хушшинче,
Янăрать хавассăн, уççăн, чăвашла.

Сăпкари ача та кулчĕ чăвашла.
Хурăнпа йамра та — кăмăллă йышра.
Ыр телей пилленĕ Аслă çĕр çинче
Пурăнма çуралнă пурте пĕр йышра.

Чăвашра вăрман та чăвашла кашлать,
Шăпчăк та юрлать кунта, ав, чăвашла.
Пин чĕлхеллĕ туслă халăх хушшинче
Калаçса çÿретĕп эпĕ — чăвашла.

Любовь Мартьянова

чăвашла кашлать – шумит по-чувашски
пин чĕлхеллĕ халăх хушшинче – среди тысячи разных языков
тарăхать тăшман – злится враг
камсемех эсир – кто вы такие
хăш йăхран – из какого рода

çĕр пин юрă тĕнчинче – в краю ста тысяч песен
пурăнма çуралнă пĕр йышра – родились, чтобы жить дружной семьей

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем это стихотворение?
- Как ты понимаешь слова автора, что на чувашской земле все звучит по-чувашски?
- Сформулируй главную мысль этого стихотворения.
- С каким настроением нужно читать это стихотворение? Научись читать выразительно.

Усл. Обозн. Вулав умĕнхи ĕçсем. – Подготовительные к чтению работы.

- Сделай предположение о теме стихотворения до чтения. Проверь его, прочитав стихотворение.

	Вула.

Çĕр пин юрă çĕр-шывĕ

Сĕм вăрман, ылтăн хир, Атăл шывĕ...
Тĕрлĕ халăх кунта пурăнать.
Чăваш çĕрĕ — юратнă çĕр-шывăм
Çулсерен çĕнелсе улшăнать.

Ман çĕр-шыв – çĕр пин юрă çĕр-шывĕ,
Калаçать вăл çĕр пин сăмахпа.
Ун çĕр пин тĕррине эс куç хывăн
Чи илемлĕ таса туйăмпа.

Ман çĕр-шыв – чăн юмах çĕрĕ-шывĕ,
Иксĕлми вăй-хăватлăн сывлать.
Вăл ӳстернĕ çунатлă хĕр-ывăл
Çăлтăрсем патнелле çул хывать.

Ман çĕр-шыв – тус-тăванлăх çĕр-шывĕ,
Чапĕ ун хĕвел пек ялтăрать.
Улăп евĕр эпир паттăр, сывă,
Ырă ĕмĕт мала йыхăрать.

Юрий Вирьял

çĕр пин тĕррине куç хывăн – наверняка, влюбишься в чувашскую вышивку и в сто тысяч чувашских узоров
вăл ӳстернĕ çунатлă хĕр-ывăл – взлелеянные им крылатые дочери и сыновья
тус-тăванлăх çĕр-шывĕ – страна, где ценятся дружба и родственные связи
ырă ĕмĕт мала йыхăрать – добрые мечты зовут в будущее

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Чем богата природа чувашской земли, по мнению автора?
- Как говорит поэт о духовном богатстве своего края?
- Что говорит автор о людях родного края?
- Какие художественные средства языка использовал автор в стихотворении?

Вула.

Улăп çĕр-шывĕ.

Сĕм вăрмансем – юманлăх, çăкалăх, ăвăслăх, хырлăх. Уй-хир, çырма-çатра, сăрт-ту, тӳремлĕх... Çакă вăл Чăваш ен, асаттесем-аттесем парса хăварнă çĕр.

Эпир, чăвашсем, хамăр çуралса ӳснĕ çĕре-шыва Улăп çĕр-шывĕ тетпĕр. Улăп ырă кăмăллă, питĕ маттур та хăюллă паттăр пулнă теççĕ авалхи халапсенче. Вăл чăвашсене вут тупса панă, кӳршĕсемпе килĕштерсе пурăнма вĕрентнĕ, тăшмансенчен хӳтĕленĕ.

Улăп çĕр-шывĕ Рассей варринче, Атăл хĕрринче, Сĕвепе Сăр шывĕсем хушшинче вырнаçнă.

Улăп çĕр-шывне ĕçчен те маттур çынсен çĕрĕ теççĕ. Чăваш çĕрĕ граждан вăрçин паттăрне В.И. Чапаева çуратса ӳстернĕ. Кунтах тата тепĕр паттăр – виççĕмĕш космонавт А.Г. Николаев ӳссе çитĕннĕ. Шупашкарта, пĕтĕм тĕнчипе паллă балерина Надежда Павлова çуралса ӳснĕ...

Чăн малтан «чăваш» сăмаха вырăс летописçĕнче 1521 çулхине асăннă. Тĕпчевçĕсем каланă тăрăх, чăвашсем – тахçан авал Вăтам Ази çеçен хирĕсенче выльăх-чĕрлĕх пăхса пурăннă. Вĕсем лайăх курăклă уй-хир, ирĕк пурнăç шыраса анăçалла куçса пынă, Атăл çине хăпарнă. Кунта вара чăвашсен аслашшĕсем Аслă Пăлхар патшалăхне йĕркеленĕ, тĕнчери тем чухлĕ çĕр-шывпа суту-илӳ туса пурăннă.

Пирĕн асаттесемпе-асаннесем килĕшӳ мĕнне пĕлекен халăх пулнă. Уйрăмах вĕсем славян йăхĕсемпе туслă пурăннă, пĕрле тăшмана хирĕç кĕрешнĕ, тăван çĕре-шыва хӳтĕленĕ.

Халĕ кунта чăвашсемпе пĕрле вырăссем, тутарсем, ирçе-мăкшăсем, украинецсем, çармăссем тата ытти халăх çыннисем пурте пĕр тăван пек килĕштерсе пурăнаççĕ.

Юхма Мишши çырни тăрăх

тӳремлĕх – равнина
авалхи халапсенче – в старинных легендах и сказаниях
Сĕвепе Сăр шывĕсем хушшинче – между Свиягой и Сурой
çеçен хирĕсенче – в степи

килĕшӳ мĕнне пĕлекен халăх – народ, ценящий дружбу и согласие
ирĕк пурнăç шыраса – в поисках свободы
анăçалла куçса пынă – переселились на запад
ирçе-мăкшăсем – мордвины
çармăссем – марийцы

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ĕçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- О чем этот текст?
- Как описывает природу родной земли автор? Прочитай.
- Почему мы свою землю называем «Улăп çĕр-шывĕ»?
- Где расположена чувашская земля?
- Каких известных на весь мир людей дал чувашский край?
- Что ты узнал об истории родного народа из этого рассказа?
- Рядом с какими народами живут современные чуваши?
- Сформулируй главную мысль данного рассказа.

Вула.

Виçĕ ыйту – пĕр хурав.

Пĕтĕм тĕнче пĕлекен Василий Георгиевич Егоров профессор чĕлхе ăсти миçе чĕлхе пĕлнине шутласшăн пултăм. Çирĕм икке çитрĕм: чăваш, вырăс, тутар, узбек, казах, азербайджан, туркка, монгол, француз, латин, грек чĕлхисем... Арабла вулама та, каласма та, çырма та пултарнă

профессор. Сирире чылай хушă пурăннă, арабсене вырăсла вĕрентнĕ. Сакăр вунна çывхарса пынă чух ăна Берлин университетне лекци вулама чĕннĕччĕ. Каяймарĕ, тухтăрсем ирĕк памарĕç. Çук, çирĕм икĕ чĕлхерен те ытларах пĕлнĕ пулас чăваш чĕлхи ăслăлăхĕн ват аслашшĕ.

Профессора ыйту панăччĕ:

– Хăвăр пĕлекен чĕлхесенчен чи илемли хăшĕ?

– Тăван чĕлхе.

– Чи пуянни мĕнле чĕлхе?

– Тăван чĕлхе.

Татах ыйтрăм:

Чи юратнă чĕлхе хăшĕ?

Виçĕ ыйту – пĕр хурав. Пĕр сăмах. Çичĕ ыйту панă пулсан та хуравĕ çавах юлатчĕ-ши? Сăмахĕсем пĕрех те, çапах та йăлăхтарас çук çичĕ хутчен каласан та. Аннемĕрĕн çепĕç сăмахĕ-çке, унăн ăшă кулли-çке. Аннемĕрĕн хитре юрри-çке, хýхĕм такмакĕ-çке, чечен тĕрри те-çке. Анне хăй-çке.

Геннадий Волков çырни тăрăх

хуравĕ çавах юлатчĕ-ши? – тот же остался бы ответ?
çапах та йăлăхтарас çук – не надоело бы
хýхĕм такмакĕ – озорные частушки
чечен тĕрри – изящная вышивка

Усл. Обозн. Ыйтусене хуравла. Ёçсене ту. – Ответь на вопросы. Выполни задания.

- Кто такой Василий Георгиевич Егоров? Что ты о нем узнал из рассказа?
- Какие вопросы задал Василию Георгиевичу автор?
- Почему, по мнению автора, самый лучший язык для человека его родной язык? Прочитай.
- Сформулируй главную мысль этого произведения.
- Кто автор рассказа? Что ты можешь рассказать о нем?

Критерии оценивания деятельности обучающихся

Таблица 1

Критерии оценивания выразительного чтения произведения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Называю произведение и имя автора	из 10 баллов	
Читаю без ошибок	из 20 баллов	
Выделяю голосом ударные слова	из 20 баллов	
Правильно выбираю темп чтения	из 20 баллов	
Передаю авторское настроение во время чтения	из 30 баллов	

Таблица 2

Критерии оценивания развернутого ответа на вопрос	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Удалось ответить на вопрос задания	из 30 баллов	
Подтверждаю свое мнение примерами из произведения	из 30 баллов	
Говорю грамотно	из 10 баллов	
Ответ плавный, без пауз	из 10 баллов	
Работа выполнена самостоятельно	из 20 баллов	

Таблица 3

Критерии оценивания выразительного чтения по ролям	Возможные баллы	Моя оценка в баллах

Верно выделяю слова своей роли	из 20 баллов	
Читаю без ошибок	из 20 баллов	
Слышу партнера, не перебиваю.	из 20 баллов	
Правильно выбираю тон и темп чтения	из 20 баллов	
Выражаю характер персонажа	из 20 баллов	

Таблица 4

Критерии оценивания пересказа произведения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Пересказываю все микротемы (события, факты)	из 30 баллов	
Называю детали событий, описания (мелкие предметы)	из 30 баллов	
Использую авторские изобразительные средства	из 20 баллов	
Пересказываю плавно, без пауз	из 10 баллов	
Говорю при пересказе грамотно	из 10 баллов	

Таблица 5

Критерии оценивания составления плана произведения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Выделяю все микротемы	из 30 баллов	
Озаглавливаю все микротемы	из 30 баллов	
Все названия пунктов плана представляют собой законченную мысль	из 20 баллов	
Располагаю их в соответствии с содержанием произведения	из 10 баллов	

Работа выполнена самостоятельно	из 10 баллов	

Таблица 6

Критерии оценивания написанной миниатюры (письменной работы)	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Удалось раскрыть тему	из 30 баллов	
Использованы изобразительные средства	из 20 баллов	
Для подтверждения своего мнения приведены примеры из произведений	из 30 баллов	
Написано без ошибок	из 10 баллов	
Работа написана самостоятельно	из 10 баллов	

Таблица 7

Критерии оценивания выразительного чтения стихотворения	Возможные баллы	Моя оценка в баллах
Называю произведение и имя автора	из 10 баллов	
Читаю без ошибок	из 20 баллов	
Выделяю голосом ударные слова	из 20 баллов	
Правильно выбираю темп чтения	из 20 баллов	
Передаю авторское настроение во время чтения	из 30 баллов	